

۱۹۱ ھن آيت مان امر معروف ۽ نہي منکر جي فرضيت ۽ اجماع جي حجت
ھجر تي استدلال ڪيو ويو آھي.

۱۹۲ حضرت علی المرتضیٰ رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمایا: ”نیکین جو حکم کرو گے، براہین کا روضہ بہترین جہاد آھی۔“

۱۹۳۳ھ جيئن يهودي ۽ نصاري پان ۾ مختلف آيا ۽ هڪٻئي سان پڻ دشمني
منجهن راسخ ٿي ويئي ڇاڪاڻ ته انهن پان ۾ اسلام جي زباني اڳ جهالت
جي وقت متفرق هيو. توهان جي وچ ۾ بعض ۽ ڪيڏو هو.

مسئلہ:۔ ہن آیت مرمسلان کي پاڻ مزلقاع ۽ اجماع جو حڪم توڻيو ۽ اختلاف ۽ ان جي سڀني سببن پيدا ڪرڻ جي منع فرمائي ويئي، حديث مرمب ان جون گهڻيون تاڪيدون وارڻ تيون آهن ۽ مسلمانن جي جماعت کان جدا ٿيڻ جي سختي سان منع فرمائي ويئي آهي. جيڪو فرق پيدا ٿيندو آهي، ان حڪم جي مخالفت ڪري پيدا ٿيندو آهي ۽ مسلمانن جي جماعت مرقرء اندازي جي جرم جو مرتكب ٿيندو آهي؛ ۽ حديث شريف جي ارشاد مطاق اهو شيطان جو شڪار آهي. اعاذنا الله تعالى منه .

۱۹۲۷ء حق واضح بی چکوهو۔

۱۹۵ یعنی کافر، انھن کی ملامتِ اچیر ویندو۔

۱۹۶ھ ھن جا مخاطب ياتہ سمور ڪافر آهن . ھن صورت ھريان مان
ميتاق جي ڌينھن جو ايمان مراد آھي ، جڏھن الله تعاليٰ انھن کي فرمايو ته چما
تو ھل جو رب ڏاھيان ؟ سڀني بلي (ھائر) چيرھو ۽ ايمان آندو ھو . ھاڻي جيئي
دنيا ۾ ڪافر ٿيا تہ انھن کي فرمايو ويو آھي تہ ميتاق جي ڌينھن ايمان آڻڻ کان
پوءِ توھان ڪافر ٿي ويو ، حسن جو قول آھي تہ ان مان منافق مراد آھن .
جن زبان سان ايمان جو اظھار ڪيو پر سندن دلون منڪر ھيون .

عمرہ چوتہ اہل کتاب آہن، جن سیدعام صلی اللہ علیہ وسلم ۱۱
 جن جی بٹھ کا آگ تہ حضور جن ایمان آند و حضور جن جی ظهور کات
 پو سندن انکار کری کافر پیو یا۔ هک قول هی آہی تہ ان جامعہ
 مرتد آہن، جیکی اسلام آئی قری ویام کافر پیو یا۔

۱۹۴هـ یعنی ایمان و بار، اَنْ تَدِينَنَ اللّٰهَ جِ كَرَمَ سَانَ اِهي مَسْرُورَهٗ
خوش هوند و اِئْتَنَن جَا چَهْرَا چَمَكَنْدَرُو هوند. سَا جِي كَا بِي و اِگِيَان
نُزِر هوند و.

۱۹۸ء ۽ ڪنهن کي سواءِ جرم جي عذاب نه ٿو ڏئي ۽ ڪنهن جي نيڪي جو

نواب گھٹ مذکور۔

۹۹هـ اني امت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم۔ شان نزول :- یہود بن مان مالک بن صیف و وہ بن یہوداء حضرت عبد اللہ بن مسعود وغیرہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بن جی صاحب کراچی جو اسان توہان کان افضل امیرین و اسان جو دین توہان مجھین کان بہتر آھی، جنہن جی توہان اسان کی دعوت تو دیتا۔ ان فی ہی آیت نازل فی۔ ترمذی جی حدیث شریف میں آھی سید عالم صلی اللہ علیہ وسلم جن فرماوے اللہ تعالیٰ منہنجی امت کی گمراہی قی گد نکند و اللہ تعالیٰ جو دست رحمت جماعت فی آھی۔ جیسو جماعت کان جد اتیر، و منہج میر ویو۔

۲۰۰۰ سید الانبیاء حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم جن کی

۲۰۱۔ حضرت عبد اللہ بن سلام ؓ ان جاسائی یہودین مان ۽ نجاشی ۽ ان جاسائی نصرانین مان .

يُدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ

جیڪي چڱائي جي طرف سڌين ۽ چڱن عملن جو حڪم ڏين ۽ بُرائي کان روڪين

الْمُنْكَرُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٣﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ

۱۹۱ء اہی ٹی ماٹھو مراد ماٹنڈر آھن ۱۹۲ء انھن جھڑانہ تجو جیکی پاٹ م

تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ

نروچرتيا ۽ انهن ۾ قوت پئي آيو ان بعد جو وڻ روشن ديل اچي چڪا هئا

انہن لاء درد و عذاب آھی۔ جنہن کو نہین کی منہن روشن ہوندا ء کی منہن کا را

فَأَمَّا الذِّبْرُ اسْوَدَّتْ وَجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ نَعَدَ إِيْمَانَكُمْ

۴ اهي جن جا منهن ڪارا ٿيا ۱۹۵۰ ۾ ڇا اوهان ايمان کان پوءِ ڪافر ٿيا؟

فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٤﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ

۴ ھاڻي ڪفر جي بدلي عذاب چڪو. ۽ جن جا منهن

أَبْيَضَتْ وَجُوهُهُمْ فِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٥٤﴾

روسن ثيا ۱۹۷۱ سي الله جي رحمت ۾ اهي ۱۹ امي ان ۾ هميشه رهندا

م، الله جون آيتون آھن جيڪي اسان توکي پوري طرح پڙھون ٿا ۽ الله جھان وارن تي ظلم ڪري ٿو.

لِّلْعَالَمِينَ ۝ وَإِلَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۚ وَإِلٰهِي ۙ

ڪرڻ نه گهرندو آهي. ۱۹۸ء جو ڪجهه آسمانن ۾ آهي ۽ جيڪي زمين ۾ آهي سو الله جي آهي ۽ الله جي نيٺ

تَرْجِعُ الْأُمُورَ ۖ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ

طرف سپني ڪمن جو مورتو آهي. توهان پڻ آهيو ۱۹۹۹ سنهن سڀني امتن کان جيڪي ماڻهن ۾ ظاهر ٿيون

بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

چکائی جو حکم کریں تہا برای کان روکیو تہا اللہ فی ایمان رو تہا بیستہ سن

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ بِاَنَّکَ اَعْلَمُ بِمَا فِیْ صُورَتِیْ وَفِیْ قَلْبِیْ وَفِیْ سِرِّیْ وَفِیْ خَلْقِیْ وَفِیْ رِزْقِیْ وَفِیْ حَیَاتِیْ وَفِیْ مَوْتِیْ وَفِیْ حَسَبِیْ وَفِیْ جَنَّتِیْ وَفِیْ نَارِیْ وَفِیْ کُلِّ شَیْءٍ اَسْأَلُکَ بِاَنَّکَ اَعْلَمُ بِمَا فِیْ

ایمان آئینہ ہائے تہ انہیں لاء پلہو انہن مان کی مسلمان آہن ۲۰۱ ۴ گہٹا

منزل ۱

منزل ۱

لَفَسِقُونَ ۖ لَنْ يُضَرُّوكُمْ إِلَّا آذًى ۚ وَإِنْ يُقَاتِلُواكُمْ يَوْلُوكُمْ
 كافروهن. اهي ساڻن کان سواءِ اوهان کجه بگاري ڏسگهندا ۽ جيڪڏهن اوهان وڙهندا اوهان جي ڪا پني
 اَلَا بَارِئُ ثُمَّ لَا يُضَرُّونَ ۖ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا تَفَقَّوْا
 ڏيئي ويندا آهن پر انهن جي مدد ڪئي ويندي. انهن تي ذلت هئي ويئي، ڪي به هجن الله
 إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ وَبَاءٌ وَيَغَضِبُ مِّنَ
 ۲۰۳ ههه جي رسي ههه ۽ ماڻهن جي رسي ۲۰۳ کان سواءِ ٻاهر ڏهندا ۽ اهي خدا جي ڌرم جا حقدار ٿيا
 اللَّهُ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ۚ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ
 ۽ انهن تي سڃاڻي هئي ويئي ڪهه اهو هن ڪري جو اهي الله جي آيتن جو انڪار
 بِأَيْتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقِّ ۚ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَ
 ۽ نبين کي ناحق قتل ڪندا آهن، اهو هن ڪري جو بي فرمان
 كَانُوا يَعْتَدُونَ ۚ لَيْسَ أَسَافًا مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أَمَةٌ قَائِمَةٌ
 ۽ سرڪش هئا. سڀ هڪجهڙا آهن ڪتاب واري ماڻهي اهي آهن جيڪي حق تي قائم آهن ۽
 يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ أَنْاءً لَّيْلٍ وَهُمْ لَا يَسْجُدُونَ ۖ يَوْمَئِذٍ يَأْتِيهِمُ
 رات جي گهٽين ۾ الله جون آيتون پڙهن ٿا ۽ سجدو ڪن ٿا ۲۰۹ ڪهه الله جي قيامت جي ڏينهن تي
 وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ
 ايمان آڻين ٿا ۽ ڀلائي جو حڪم ڏين ٿا ۽ برائي کان روڪين ٿا ۲۱۰ ۽
 يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ وَمَا يَفْعَلُوا
 چئن ڪمن ۾ اڳرائي ڪن ٿا ۽ اهي ئي لائق مائتو آهن ۽ اهي جيڪا چڱائي
 مِّنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوا ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ۖ إِنَّ الدِّينَ
 ڪندڙن مسندن حق ڌرم ۾ ويندو ۽ الله کي پرهيڙ ڪارن جي ڄاڻ آهي ۲۱۱ جن
 كَفَرُوا وَلَنْ تَغْنِي عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ
 ڪفر ڪيو انهن جا مال ۽ اولاد ۲۱۲ ڪين الله کان ڪجهه به بچائي ڏ
 شَيْءٌ ۚ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۖ مَثَلُ مَا
 سگهندا ۽ اهي دوزخي آهن جنهن ۾ کين هميشه رهڻو آهي. ۲۱۳ جيڪي

منزل

۲۱۴ زباني طعني ۽ ملامت ۽ ڌمڪي وغيره سان. شان نزول:- يهودين
 مان جن ماڻهن ايمان آندو هو. جيئن حضرت عبداللہ بن سلام ۽ سندس
 ساٿي. يهودين جا رئيس انهن جا دشمن ٿي ويا ۽ انهن کي تڪليف ڏيڻ جي
 ذڪر ۾ رهڻ لڳا. ان تي هي آيت نازل ٿي ۽ الله تعاليٰ ايمان آڻڻ وارن کي مطمئن
 ڪري ڇڏيو ته اهي مسلمانن کي زباني ڊاڙ کان سواءِ ڪا تڪليف نه پهچائي
 سگهندا. غلبو مسلمانن کي ٿي رهندو ۽ يهودين جي پڇاڙي دلت ۽ خواري
 ٿي آهي.
 ۲۱۵ تهران سان مقابلي ڪرڻ جي طاقت نه آهي سگهندا. اهي غيبي خبرن
 اٿن تي واقع ٿيون.
 ۲۱۶ هميشه دليل ٿي رهندا. ڪڏهن به عزت نه ڏهندا. انهي جو اثر
 آهي جو يهودين کي ڪٿان جي بادشاهي حاصل نه ٿي، جتي رهيا رعييت ۽
 غلامي ٿي رهيا.
 ۲۱۷ پڪي جهالت، يعني ايمان آڻي ڪري.
 ۲۱۸ يعني مسلمانن جي پناهه وٺي ۽ انهن کي جزيو ڏيئي.
 ۲۱۹ يعني يهودي کي مالدار هوندي به دلي شاهوڪاري حاصل نه ٿي
 ٿئي.
 ۲۲۰ شان نزول:- جڏهن حضرت عبداللہ بن سلام ۽ ان جي ساٿين
 ايمان آندو ته يهودين جي احوال ۽ چيرڙا چيرڙا محمد مصطفيٰ صلي الله عليه
 وسلم جن تي اسان مان جن ايمان آندو آهي. اهي ڇڙا ماڻهو آهن. اگر
 چڱا هجن ها ته پنهنجن ابن ڦاڙن جو دين نه ڇڏين ها. ان تي هي آيت نازل
 فرمائي ويئي. عطا جو قول آهي ته من اهل الكتاب اممة قائمة مان بخرا
 جا چاليهه مرد، حبشه چاليهه ۽ روم جا اٺتائين مرد مراد آهن، جيڪي دين عيسوي
 تي هئا، پوءِ سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن تي ايمان آندائون.
 ۲۲۱ يعني نماز پڙهن ٿا. هن مان ياد عشا جي نماز مراد آهي، جيڪا
 اهل ڪتاب نه پڙهندا هئا يا تهجد جي نماز.
 ۲۲۲ الله ۽ دين ۾ سستي نه ٿا ڪن.
 ۲۲۳ الله يهودين، حضرت عبداللہ بن سلام ۽ سندس ساٿين کي چيو
 ته تهران دين اسلام قبول ڪري نقصان ۾ پريو. الله تعاليٰ انهن
 کي خبر ڏني ته اهي وڏن درجن جا حقدار ٿيا ۽ پنهنجين نيڪين جي جزا ڏندا.
 يهودين جي بڪواس يهودي ۽ اجائي آهي.
 ۲۲۴ جن تي انهن کي گهڻو ناز آهي.

۲۱۳ شان نزول:- هي آيت بني قريظہ ۽ نصير جي حق ۾ نازل ٿي. يهودين جي رئيس رياست ۽ مال هٿ ڪري جي ارادي سان رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن سان دشمني ڪئي هئي.
 الله تعاليٰ هن آيت ۾ ارشاد فرمايو ته انهن جا مال ۽ اولاد کين ڪنهن ڪم نه ايندا. اهي رسول جي دشمني ۾ ناحق پنهنجي پڇاڙي ۾ برباد ڪري رهيا آهن. هڪ قول هي آهي ته هي
 آيت قرين جي مشرڪن جي حق ۾ نازل ٿي، جيڪي ابو جهل کي پنهنجي دولت ۽ مال تي وقو وڌو ۽ انهن کي يوسفيا ن بدري ۽ احد جي لڙاين ۾ مشرڪن تي گهڻو مال خرچ ڪيو هو. هڪ قول هي
 آهي ته هي آيت سحرين ڪافرن جي حق ۾ نازل آهي. انهن سڀني کي ٻڌايو ويو ته مال ۽ اولاد مان ڪوبه ڪم اچڻ وارو ۽ الله جي عذاب کان بچائڻ وارو نه آهي.

يُتَّقُونَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رَيْحٍ فِيهَا صَارَاظٌ

دنيا جي زندگي ۾ ڪي ڪم ڪن ٿا تنهن جو مثال انهيءَ واءِ جهڙو آهي جنهن ۾ پارو هجي

حَرَّتٌ قَوْمٌ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلِكْتُهُمْ وَأَسْلَمْتَهُمُ اللَّهُ وَ

هڪ ماڻهي قوم جي نڪري جيڪي پنهنجي نفسن کي ظلم ڪندا هئا پوءِ ان کي بلڪاڻي ڪري ڇڏيائين هالهه الله انهن تي ظلم ڪيو

لَكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٤﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا

پر اهي پاڻ پنهنجي جانين تي ظلم ڪن ٿا. اي ايمان وارا غيبن کي پنهنجو رازدار

بَطَانَةً مِّنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَاءً وَدُؤًا مَا عَنِتُّمْ قَدْ

بڻايو ۱۴ اهي توهان جي ٻوليءَ ۾ ڪمي ڏٺا ڪن انهن جي خواهش آهي ته جيئن ايداع اوھان کي پهچي

بَدَأَ الْبَعْضُ ۚ مِّنْ أَوَّاهِهِمْ وَمَا تَخَفَى صُدُّهُمْ عَنِ الْقَدَرِ

انهن جي ڳالهين مان دشمني ظاهر ٿي پئي ۱۴ ۽ جيڪي سڀني ۾ لڪايو اٿن سو تمام وڏو آهي

يٰۤاَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا مَنَافِقَ مِّنْ أَوَّاهٍ وَلَا مَخْلُوعٍ

اها اوهان کي نشانين کولي ٻڌايو آھن جيڪڏهن اوهان کي عقل هجي ۱۴ ٻڌو ٿا اوهان جيڪي اهو سڀي انهن کي

وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ ۚ وَإِذَا الْقَوْمُ قَالَُوا امَّا

چاهيو ٿا ۲۹ ۽ اهي اوهان کي ڏٺا چاهين ۲۹ حالانڪ اوهان ۾ في ڪتابن کي محبوب ٿا ۲۹ ۽ اوهان سان ملڻ وقت

وَإِذَا خَلَوْا عَصَوْا عَلَيْكُمْ إِلَّا نَمْلًا مِّنَ الْغَيْظِ ۚ قُلْ

چوندا آهن تاسان ايمان آندو ۲۹ ۽ اهي ۽ اڪيلي ٿي اوهان تي ڪا ڪان آڱريون ڇيندا آهن اوهان فرمايو ته

مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥﴾ إِنْ

پنهنجي ڪارو ۾ پيري وڃي ۱۵ الله دين جون ڳالهين چڱيءَ طرح ڄاڻندو آهي. جيڪڏهن اوهان

تَسْسِكُمْ حَسَنَةً تَّسَوُّهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يُّفَرِّحُوا بِهَا

سان ڪا پيا ٿي ٿي تڏهن کي ٻرو ٿو لڳي ۲۲ ۽ اوهان کي ڪا تخليف پهچي ٿي ته خوش ٿين ٿا

وَإِنْ تُصَبِّرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُ هُمْ شَيْئًا ۚ إِنَّ اللَّهَ بِهَا

جيڪڏهن توهان صبر ۽ پرهيزگاري ڪندؤ ۲۵ انهن جي ساڻن اوهان جو ڪجهه ڏيکاري ٿي ۲۵ انهن جا سڀ ڪم

يَعْمَلُونَ فُحِيطٌ ۚ وَإِذْ عَدَوْتُ مِّنْ أَهْلِكَ ثُبُورَى الْمُؤْمِنِينَ

خدا جي گهيري ۾ آهن. ۽ اي محبوب ياد ڪريو جد تڏهن توهان صبح جو پنهنجي چورن کان ٻاهر نڪتا مسلمانن کي جنگ

منزل ۱

۲۲۰ ۽ ديني مخالفت جي ڪري توهان سان دشمني رکڻ ٿا. ۲۲۰ ۽ اهي توهان جي ڪتاب تي ايمان ڏٺا رکن. ۲۲۲ ۽ هي منافقن جو حال آهي. ۲۲۳ ۽ مير تائين لاءِ حصيدگي ۽ محبت

ڪرڻ مشقت اوجز بزرگ نتوان رست.

۲۲۴ ۽ ان تي اهي ٽڪريل ٿين. ۲۲۵ ۽ انهن سان دوستي ۽ محبت ڏکيو. مسئلو. هن آيت مان معلوم ٿيو ته دشمن جي مقابلي ۾ صبر ۽ تقويٰ ڪهڙي ٿي.

۲۲۶ بمقام مدينه طيبه احد جي اراڌي سان.

۲۱۴ مفسرن جو قول آهي ته ان مان يهودين جو اهو خرچ مراد آهي جيڪو پنهنجي عالمن ۽ رئيسن تي ڪندا هئا.

هڪ قول هي آهي ته ڪافرن جا سمورا خرچ ۽ صدقا مراد آهن.

هڪ قول هي آهي ته رياءُ واري جو خرچ ڪرڻ مراد آهي ۽ تڏهن سڀني

ماڻهن جو خرچ ڪرڻ يا ديني نفعي جي لاءِ هوندو يا اخروي نفعي جي لاءِ

جيڪڏهن محض دنيا جي نفعي لاءِ هجي. ته آخرت ۾ ان مان

ڪهڙو فائدو ۽ رياءُ واري کي ته آخرت ۾ الله جي رضا مقصود ٿي ڏئي ٿي.

ان جو عمل ٽيڪا ۽ رياءُ جي لاءِ هوندو آهي. اهڙي عمل

جو آخرت ۾ ڪهڙو فائدو ۽ ڪا فوج سمورا عمل ضايع آهن.

اهو جيڪڏهن آخرت جي نيت سان به خرچ ڪري تڏهن به نفعو

حاصل نه ٿو ڪري سگهي.

انهن ماڻهن جي لاءِ اهو مثال بلڪل مطابقت رکي ٿو جيڪو

آيت ۾ ڏکڻ فرمايو وڃي ٿو.

۲۱۵ يعني جهڙي طرح برف واري هوا کي ٻي برف ڪري ڇڏيندي

آهي. اهڙي طرح ڪفر صدي ڪرڻ کي باطل ڪري ڇڏيندو آهي.

۲۱۶ انهن سان دوستي ڏرڪو. محبت جا تعلقات ڏرڪو. اهي اعتماد

جي قابل نه آهن.

شان ٽٽڻ ل. ڪي مسلمان. يهودين سان قربت ۽ دوستي

۽ پاڙيسري وغيره تعلقات جي ڪري ميل جول رکندا هئا. انهن جي

حق ۾ هي آيت نازل ٿي.

مسئلو. ڪافرن سان دوستي ۽ محبت ڪرڻ ۽ انهن کي پنهنجو

رازدار بنائڻ ناجائز ۽ منع آهي.

۲۱۷ بغض ۽ ڪينو.

۲۱۸ ته انهن سان دوستي ڏرڪو.

۲۱۹ رشتيداري ۽ دوستي وغيره تعلقات جي ڪري.

مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝۱۲۱ اِذْ هَمَّتْ طَائِفَتٌ

جي موجون تي بهارميندي ۱۲۱ ۽ الله بڌندڙ ڄاڻندڙ آهي. جڏهن اوهان مان ٻن گروهن ۽ ٻي همت ٿيڻ

مِنْكُمْ اَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

جلوراد وڪيڙ ۱۲۲ ۽ انهن جو الله سينارڻ وارو آهي ۽ مسلمانن کي الله تي ئي ڀروسو ڪرڻ گهرجي

الْمُؤْمِنُونَ ۝۱۲۲ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدَلٍ ۚ وَاَنْتُمْ اَذَلُّهُ قَاتِلُوا اللَّهَ

۽ بيشڪ الله اوهان جي بدران مدد ڪئي جڏهن اوهان بلڪل بي سروسامان هئا ۱۲۲ تنهن ڪري

لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۝۱۲۳ اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ

الله کان بدو ۽ اوهان شڪر ڪرڻ جي بجاءِ اهي سمجھو ته مسلمانن کي نه اهو ڀڃڻو آهي ۽ نه ڪافي ۽ نه آهي

اَنْ يُبَدِّلَ لَكُمْ رِبَّكُمْ بِثَلَاثَةِ اَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْذَرِينَ ۝۱۲۴ بَلَىٰ

توهان جو رب ۱۲۴ ۽ هزار ملائڪ لاهي توهان جي مدد ڪري.

اِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَاۡتُوْكُمْ مِّنْ قَوْمٍ هَٰذَا اِيْمٰنٌ دَرَكُمْ

هاڻو اچن جيڪڏهن اوهان صبر ۽ تقوىٰ ڪريو ۽ ڪا به ڪمزوري اوهان تي ٻي ڪرڻ ۽ نه اوهان جو رب

رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ اَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ ۝۱۲۵ وَمَا جَعَلَهُ

ٻنچ هزار نشان ڪيل ملائڪن ۱۲۵ سان اوهان جي مدد ڪندو . ۽ هي فتح

اللَّهُ اِلَّا بَشَرًا لَّكُمْ وَلِتُطْمَئِنُّ قُلُوبُكُمْ بِهِ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا

الله اوهان جي خوشي لاءِ ۽ ڪي آهي جيئن ان سان اوهان جون دلون مطمئن ٿين ۱۲۵ ۽ مدد الله

مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ۝۱۲۶ لِيَقْطَعَ طَرَقًا مِّنَ الدِّينِ

غالب حڪمت واري جي طرفان ۱۲۶ جيئن ڪافرن جو هڪ حصو ڪافي ڇڏي

كُفْرًا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَآئِبِينَ ۝۱۲۷ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ

۱۲۷ يا انهن کي دليل ڪري ۽ اهي ناڪام ٿي موٽي وڃن. هي ڳالهه تنهنجي هٿ ۾ نه آهي

شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يَعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ۝۱۲۸ وَ

جو ياد انهن کي توبه جي توفيق ڏئي يا ڪين عذاب ڏئي چوڻ اهي ظالم آهن . ۽

لِللّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَ

الله جوئي آهي جو ڪجهه آسمانن ۾ ۽ جيڪي زمين ۾ آهي. جنهن کي گهري معاف ڪري ۽

منزل ۱

۲۲۴ جمهور مفسرن جو قول آهي ته هي بيان جنگ احد جو آهي.

جنهن جراحلي واقعو هو آهي ته جنگ بدر ۾ شڪست کائڻ سان ڪاڏي

کي وڌو ڏک هو. ان ڪري انهن مسلمانن کان بدلي وٺڻ جي ارادي سان

وڌو لشڪر مرتب ڪيو ۽ حملو ڪيو. جڏهن رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم

جن کي خبر ملي ته ڪافرن جو لشڪر احد ۾ لٿو آهي ته پاڻ صحابن سان

مشورو فرمايائون. ان مشوري ۾ عبد الله بن ابني بن سلول کي ڊگھو

ويو. جيڪو ان کان اڳ ڪڏهن ڪنهن مشوري جي لاءِ نه گھرايو ويو هو.

گھڻن انصارن ۽ عبد الله جي هي راءِ ٿي ته حضور جن مديني طيب ۾ ٿي قيام

فرمائڻ ۽ جڏهن ڪا فرھتي اچي. ته تڏهن انهن سان مقابلو ڪيو وڃي. اها

سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن جي ۾ مرضي هئي. مگر ڪن صحابن جي راءِ

هئي ٿي ته مديني طيب کان ٻاهر نڪري لڙڻ گھرجي ۽ انهن انهي تي اصرار

ڪيو. سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن حارثي مبارڪ ۾ تشريف وٺي ويا

۽ هٿيارن سان تيار ٿي ٻاهر تشريف وٺي آيا. هاڻي حضور جن کي ڏسي انهن

صحابن کي پڇيائين ٿي ۽ انهن عرض ڪيو ته الله جارسول توهان کي راءِ ڏئي

۽ ان تي اصرار ڪرڻ اسان جي غلطي آهي. ائين ئي معاف فرمايو ۽ جيڪا توهان

جي مرضي مبارڪ هجي. اهوئي ڪرڻ فرمايو. حضور جن فرمايو ته نبئي کي

لاڻ ۾ نه آهي جو هٿيار ڀري جنگ کان اڳ لاهي ڇڏي. مشرڪن اُحد ۾

اربع خميس تي پها هئا ۽ رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن جي

جي ڏينهن جمعي جي غاز کان پوءِ هڪ انصاري جي جنازي جي نماز پڙهي روانا

ٿيا ۽ ۱۵ شوال سنه ۳ آچري ڏينهن اُحد ۾ پهتا. اتي نزول فرمايائون

۽ پهاڙ جو هڪ حصو جيڪو اسلام جي لشڪر جي پويان هو. تنهن طرف

کان انديشو هونءَ ڪنهن وقت دشمن پويان اچي حملو ڪري سگهي ٿو.

ان ڪري حضور جن عبد الله بن جبير کي پنجاه تيرن اندازن سان گڏ اتي

مقرر ڪيو ۽ فرمايو ته جيڪڏهن دشمن انهي طرف کان حملو آور ٿئي ته تير

هي کيس دفع ڪيو وڃي ۽ حڪم ڏنو ويو ته اتان ڪنهن به حالت ۾ نه هٽيو

۽ انهي هنڌ تي ڇڏو جو توري فتح ٿئي يا شڪست. عبد الله بن ابني بن

سلول منافق. جنهن مديني طيب ۾ رهي جنگ ڪرڻ جي راءِ ڏني هئي. پنهنجي

راءِ جي خلاف ٿيل ڏسي ڪاوڙيو ۽ چوڻ لڳو ته حضور (صلي الله عليه وسلم)

جن نوجوان ڇوڪرن جو چوڻ مڃيو ۽ منهنجي راءِ جي پرواهه نه ڪئي. ان

نصيه الله بن ابني سان گڏ ٿي سو منافق هئا. هن انهن کي چيو ته جڏهن

دشمن اسلام جي لشڪر جي سامهون اچي وڃن. ان وقت توهان سڀ

پڇهون جيئن اسلام جي لشڪر ۾ پرڻي پيدا ٿئي ۽ اوهان کي پڇندو وڌي ٻيڙ پڇي نڪرن. مسلمانن جي لشڪر جو ڪل تعداد انهن منافقن سميت هزار هو ۽ مشرڪن تي هزار مقابلو

ٿيندي ٿي عبد الله بن ابني منافق پنهنجن تي سو منافقن کي وڃي نڪري پڳو ۽ حضور جن جا ست سو صحابو. حضور جن سان گڏ رهيا. الله تعاليٰ انهن کي ثابت قدم رکيو. ايساتين جو مشرڪن

کي شڪست ٿي. هاڻي صحابو پڇندي مشرڪن جي پوڻا پيا ۽ سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن جي قائم رهڻ جو حڪم فرمايو هو. اتي قائم رهيا ته الله تعاليٰ انهن کي هي ڏيکاري ڇڏيو ته بدر

۾ الله ۽ ان جي رسول جي فرمانبرداري جي برڪت سان فتح ٿي هئي. هتي حضور جن جن مخالفت جو نتيجو هي نڪتو ته الله تعاليٰ مشرڪن جي دڻين مان رعب ۽ هيبت دور فرماي ۽ موني ۽ مسلمانن

کي شڪست ٿي. رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن سان گڏ هڪ جماعت هئي. جنهن ۾ حضرت ابوبڪر. علي. عباس ۽ سعه رضي الله تعاليٰ عنهن هئا. انهي جنگ ۾ وڏن مبارڪ شهيد

ٿيو ۽ چھري اقدس تي زخمو آيو. انهي جي متعلق هي آيت سڳوري نازل ٿي.

۱۲۸ هي ٻئي نولا انصارن مان هئا. هڪ بني سلمه خزرج مان هڪ بني حارث اوس مان. اهي ٻئي لشڪر جا بازو هئا. جڏهن عبد الله بن ابني بن سلول ميدان جنگ مان ڀڳو ته انهن ۽

واپس وڃڻ جو ارادو ڪيو. الله تعاليٰ ڪر ۽ فرمايو ۽ انهن کي ان کان محفوظ رکيو ۽ اهي حضور جن سان ثابت قدم رهيا. هتي ان نعمت ۽ احسان جو ذڪر فرمايو آهي. ۱۲۹ توهان فرموداد

گھت هو. توهان وٽ هٿيارن ۽ سوارين جي ڪمي هئي. ۱۳۰ مؤمنن بدر جي ڏينهن صبر ۽ تقوىٰ کان ڪمزور ٿي. الله تعاليٰ وري مطابق پنجن هزارن ملائڪن جي مدد موڪلي ۽ مسلمانن

جي فتح ۽ ڪافرن جي شڪست ٿي. ۱۳۱ ۽ دشمن جي گھڙي ۽ پنهنجي گھٽائي کان پرڻي ٿي ۽ ٿوري مدتي. ۱۳۲ پوءِ جڳا ٿي ته ٻانهو مسيب الاسباب تي نظر رکي ۽ انهي تي توڪل

رکي.

۱۳۳ هن طرح. جو انهن جا وڏا وڏا سردار قتل ٿين ۽ گرفتار ڪيا وڃن. جيئن بدر ۾ پيش آيو.

۲۳۳ مستلوا. هن آيت ميوياج جي منع فرمائي ويئي، ملامت سان گڏان
 زيادتي تي، جيڪان زماني ۾ معمول هئي ته جڏهن وڏي وقت
 ايندو هو ته قرضدار وٽ جيڪڏهن ادا جي ڪامورت ڏهندي هئي
 ته قرض توڙي مال زياده عهدي مدت وڌائي ويندي هئي ۽ ائين هر ضرر
 ڪنداهن، جيئن هن ملڪ جا وياج خور ڪن ٿا، ان کي وياج تي وياج چوندا
 آهن. مستلوا. هن آيت مان ثابت ٿيو ته ڪيري گناه سان ماڻهو ايمان کان
 خارج نه ٿي. ۲۳۵ حضرت ابن عباس رض الله تعاليٰ عنهما فرمايو ته
 هن مريمان وارن کي ديڄار ٿي وياج وغيره جيڪي شيون الله تعاليٰ حرام
 فرمايون، تن کي حلال ڏيڄاڻي، چوٽه قطعي حرام کي حلال ڄاڻي ڪن ٿا.
 ۲۳۶ جو حضور صلي الله عليه وسلم جن جي اطاعت الله جي اطاعت آهي ۽ رسول
 جي نافرمان ڪرڻ وارو الله جو فرماندار نه ٿو ٿي سگهي. ۲۳۷ توبه ۽
 فرضن جي ادا ٿي ۽ طاعت ۽ اخلاص عمل اختيار ڪري. ۲۳۸ هي جنت جي
 ڪشادگي جو بيان آهي. هن لاءِ ته ماڻهو جيئن سمجهي سگهن ۽ چوانهن
 سڀ کان وڌيڪ ڪشادي شيءِ ڌرتي آسمان ۽ زمين تي آهي. ان سان
 اهي اندازو ڪري سگهن ٿا ته جيڪڏهن آسمان ۽ زمين طبقا بقاء ۽ ته
 ته ڪري ڳنڍيارجن ۽ سڀني جهڙڪ ته ڪيو وڃي ۽ ان سان جنت جي
 ويڪرو اندازو ٿئي ته جنت ڪيتري ويڪري آهي. هر قل بادشاه، سيد
 عالم صلي الله تعاليٰ عليه وسلم جن جي خدمت اندس ۾ لکيو ته جڏهن جنت جي
 اهڪشادگي آهي جو آسمان ۽ زمين به ان ۾ وڃن ته پوءِ دنيا ۾ ڪٿي
 آهي؟ حضور جن (صلي الله عليه وسلم) جواب ۾ فرمايو ته سبحان الله! جڏهن
 ڏينهن اچي ٿو ته رات ڪٿي ٿئي. ان نظام بلاغت ڪلام جي معنيٰ
 نهايت دقيق آهي. ظاهر ۽ پڪي آهي ته آسمان ۽ زمين جي هڪ پاسي
 کان ٻي ڏينهن حاصل ٿئي ٿو ۽ ان جي سامهون واري پاسي کان رات ٿئي ته
 اهڙي طرح جنت مٿئين پاسي ۾ ۽ دنيا هيٺئين پاسي ۾ ۽ يهودين
 اهو سوال حضرت عمر رض الله عنه کان ڪيو هو ته پاڻ سڳورن به اهوئي
 جواب ڏنو هو. ان تي انهن چيو ته تربيت ۾ به انهي طرح سمجهاريو آهي
 معنيٰ هي آهي ته الله تعاليٰ جي قدرت ۽ اختيار کان ڪا به ڳالهه ٻاهر آهي،
 جهن شي ۾ ڪي جتي گهري، رکي. هي انسان جي تنگ نظري آهي جو ڪنهن
 شي ۾ ڪشادگي کان حيران ٿي پئڻ ٻئي ڳالهه تي ايتري وڌي شي ڪٿي
 سمجهي. حضرت انس بن مالڪ رض الله عنه کان معلوم ڪيو ويو ته جنت
 آسمان پر آهي يا زمين ۾. ڏنل ٻن ڪهڙي زمين ۾ ڪهڙو آسمان جنهن

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۱۹ يٰۤاَيُّهَا الَّذِينَ
 جَنَّهُنَّ كِي وَبَس سزائي ۽ الله بخششگر ۽ مهربان آهي. اي ايمان وارو!
 اٰمِنُوا لَا تَاْكُلُوا الرِّبَا اَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ
 وياج ٻيڙو ۽ چٽو ڏکائو. ۲۰ الله کان ڊڄو ۽ انهن جو ۽ تڪرار حاصل
 ٿي. ۲۱ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ۲۲ وَاطِيعُوا اللَّهَ
 ڪريو. ۲۰ ان بله کان جو جيڪا ڪافرن لاءِ تيار ڪئي ويئي آهي. ۲۳۵ ۽ الله ۽ رسول
 وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۲۳ وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ
 جي فرمانبرداري ڪريو. ۲۲ من اها تي رحم ڪيو وڃي. ڊک ڀريو ته پنهنجي پالڻاري جي بخشش ۽ انهي
 وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمُوتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ۲۴
 بهشت ڏانهن جنهن جي ويڪر سڀ آسمان ۽ زمين جي ڇوڻ ۽ جيڪو مريگن لاءِ تيار ڪيو ويو آهي. ۲۳۹
 يَنْفَقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالصَّرَّاءِ وَالْكُظُمِينِ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ
 جيڪي الله کان شڪ ۽ ڏک ۽ ڊڄڻ ڪندا آهن ڪاڙهي ڪاڙهي ۽ ماڻهن جي دهر کي معاف
 عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ۲۵ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا
 ڪندڙ آهن ۽ ڀلا ۽ پاڻها الله کي پيارا آهن. ۲۰ اهي جڏهن ڪا
 فَأَحْسَنَ أَوْ ظَمَرُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ
 ۱. حياتي يا پاڻ تي ظلم ڪري ويندا آهن ته الله کي ياد ڪري پنهنجن گناهن جي معافي گهرندا آهن ۲۳۲
 وَمَنْ يُغْفِرِ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ ۲۶ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَ
 ۽ الله کان سواءِ ڪير گناه معاف ڪندو ۽ جيڪي ڪيائون تنهن تي ڄاڻي وائي اصرار
 هُمْ يَعْلَمُونَ ۲۷ أُولَٰئِكَ جَزَاءُ هُمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّتْ
 ڊ ڪندا آهن. اهڙن جو اجر سندن ربي جي بخشش ۽ باغ آهي ۲۳۳
 تَجَرَّيْ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَمِلِينَ ۲۸
 جن جي هيٺان نهرون وهن ٿيون انهن ۾ هميشه رهڻ لڏا آهن ۽ ڪمايڻ ٿن جو ٿي ڪهڙو سٺو آهي ۲۳۴
 قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا
 اوهان کان اڳ ڪجهه طريقا عمل ۾ اچي چڪا آهن ۲۳۵ تنهن ڪري زمين ۾ گهمي ڦري ڏسو،

منزل
 ۲۳۶ هو آيت ۽ ان کان مٿين آيت وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ مان
 ۲۳۷ يعني هر حال ۾ ڊڄڻ ۽ بخاري ۽ مسلمان شريف جي حضرت ابو هريره رض الله عنه کان روايت آهي ته سيد عالم
 صلي الله عليه وسلم جن فرمايو ته، خراج ڪريو، توهان تي خراج ڪيو ويندو ۽ يعني خدا جي وات ۾ ڏيو ته توهان کي الله جي رهت مان ملندو. ۲۳۸ يعني انهن کان ڪير ۽ يا صغير و گناه
 ٿي وڃي. ۲۳۹ ۽ توبه ڪن ۽ گناه کان باز اچن ۽ آئنده لاءِ ان کان باز رهڻ جو پڪو واعدو ڪن ته اهو مقبول توبه جي شرطن مان آهي. ۲۴۰ شان نزول: تيهان ۾ چنهاري وڪندڙ
 وٽ هڪ سهڻي عورت چنهاريلا فريده ڪرڻ آئي. ان چيو هو چنهاريلا سڏا آهن، عمدا چنهاريلا ڄاڻا آهن. ان حيلي سان ان کي ڄاڻ ۾ وٺي ويو ۽ ان کي پڪڙي لپي تي سندس منهن چمايڻ
 عورت چيس ته خدا کان ڊڄ. هي ٻڌندي ئي ان کي چڱي ڏٺائين ۽ شرمند وڻيو ۽ سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن جي خدمت اقدس ۾ حاضري تي حال عرض ڪيائين. ان تي هي آيت نازل ٿي
 وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا ۱. هڪ قول هي آهي ته، هڪ انصاري ۽ هڪ ثقفي ٻنهي پاڻ ۾ محبت هئي ۽ ٻنهي هڪ ٻئي کي پاءُ بنايو هو. ثقفي جهاد ۾ ويو هو ۽ پنهنجي گهرجي نگر جي پنهنجي
 انصاري پاءُ جي حوالي ڪري ويو هو. هڪ ٻي انصاري ۽ ڪوشت آندو جڏهن ثقفي ۽ ٻي زال ڳوشت وٺڻ لاءِ هت وڌا ته انصاري ان جي هٿ کي چٽيو ۽ چمندي تي کيس سخت پشيتاڻي
 ۽ شرمندگي ڏني ۽ جهنگ ۾ هليو ويو. پنهنجي مٿي ۾ مٽي وڌائين ۽ منهن تي چنبا هنيا ٿين. جڏهن ثقفي جهاد کان واپس آيو ته ان گهر واري کان انصاري جو حال معلوم ڪيو. ان چيو ته خدا
 اهڙا ڀائرن وڌا ٿي ۽ واقعيان ڪير. انصاري ٻيڙن ۾ روئندو وڻندو ۽ محبت گهرندو ۽ توبه ڪندو ۽ ڦرندو وڻندو هو. ثقفي ان کي ڳولي سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن جي خدمت ۾
 آيو. ان جي حوالو ۾ هي آيتون نازل ٿيون. ۲۴۲ يعني اطاعت ڪندڙن جي لاءِ ڀلي جزا آهي. ۲۴۳ ائين آمنت سان گڏ، جن دنيا جي حرص ۽ ان جي لذت جي طلب ۾ نبين ۽ رسولن جي
 مخالفت ڪئي. الله تعاليٰ انهن کي مهلتون ڏئي ٿو. پوءِ به اهي سڌي رستي تي نٿا آيا ته پوءِ انهن کي هلاڪ ۽ برباد ڪري ڇڏيائين.

لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كَتَبَ مُوَجَّلًا وَمَنْ يُّرِدْ

الله جي حڪوم کان سواءِ تو مري سگهي ۱۲۵ سڀني جو وقت لکيل آهي ۱۲۶ ۽ جيڪو دنيا جو

ثَوَابُ الدُّنْيَا نُوْتَمَ مِنْهَا وَمَنْ يُّرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُوْتَمَ

انعام گهرند ۱۲۷ اسان ان کي انهي مان ڏينداسون ۽ جيڪو آخرت جو انعام گهرند اسان کي انهي مان

مِنْهَا وَسَيَجْزِي الشُّكْرِيْنَ ۱۲۸ وَكَانَ مِنْ ثَمَرِ ثَمَرٍ قَتَلَ مَعَهُ

ڏينداسون ۱۲۹ ۽ سگهو شاگردارن کي ملو عطا ڪنداسون ۽ ڪيترن ئي نبين جهاد ڪيو انهن سان گڏ گهڻا

رَبِّيُوْنَ كَثِيْرًا ۱۲۹ فَمَا وَهَنُوا لِمَا اَصَابَهُمْ فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ وَمَا

خدا وارا مٿا سپوءِ الله جي واٽ ۾ جيڪي مصيبتون انهن تي آيون تن کان ڏسست ٿيا ۽ نه

ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا ۱۳۰ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصّٰبِرِيْنَ ۱۳۱ وَمَا

ڪمزور ٿيا ۽ نه ڊهجي ويا ۱۳۰ ۽ صبر وارا الله کي پيارا آهن ۱۳۱ ۽ انهن ڪجهه

كَانَ قَوْلُهُمْ اِلَّا اَنْ قَالُوْا رَبَّنَا اَعْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَاسْرَافَنَا

۾ تي چيو سواءِ هن دعا جي ۱۳۲ ۽ اهي اڃا پالهاراڻا جا گناهه بخش جيڪي زيادتين اسان

فِيْ اَمْرِنَا وَتَبَتْ اَقْدَامُنَا وَانْصَرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِيْنَ ۱۳۲

پنهجن ڪمن ۾ ڪيون ۱۳۳ ۽ مٿا ڪڍڻ جا پير ڦاٽو رک ۽ اسان کي ڪافرن تي مدد ڏيئي ۱۳۴

فَاتَمَرَهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحَسَنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ ۱۳۵ وَاللّٰهُ

سو الله انهن کي دنيا جو انعام ڏنو ۱۳۵ ۽ آخرت جي ثواب جي چڱائي ۱۳۶ عطا ڪئي ۽ نيڪي وارا

يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ۱۳۷ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اِنْ تَطِيعُوا الَّذِيْنَ

الله کي پيارا آهن ۱۳۸ اي ايمان وارا جيڪڏهن اوهان ڪافرن جي چوڻ تي هليا ۱۳۹

كُفُّوْا يَدِيْكُمْ عَنْ اَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا خَسِرِيْنَ ۱۴۰ بَلِ اللّٰهُ

۱۴۰ اوهان کي پڙهين پيرن تي موٽائي ڇڏيندا ۱۴۰ پوءِ اوهان نقصان وارا ٿي موٽندا ۱۴۱ بلڪ الله

مَوْلٰىكُمْ وَهُوَ خَيْرُ الْمَوْلٰىيْنَ ۱۴۱ سَنَلْقٰى فِيْ قُلُوْبِ الَّذِيْنَ

اوهان جو مولا آهي ۽ اهو سڀ کان پيارو مددگار آهي ۱۴۲ ۽ سگهو اسان ڪافرن جي دلين

كُفُّوْا الرُّعْبَ بِمَا اسْرَكُوْا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنْزَلْ بِهٖ سُلْطٰنًا ۱۴۲

۱۴۲ ۽ رعب وجهندا سو ۱۴۳ انهي ڪري ڇو انهن الله جو شريڪ ٺاهيو جنهن تي انهيءَ ٻڌل ڏنو آهي ۽

۱۲۵ هن ۾ جهاد جي ترغيب آهي ۽ مسلمانن کي دشمنن جي مقابلي ۾

مضبوط بنايو وڃي ٿو ته ڪوشش شخص الله جي حڪم وغيره تو مري سگهي ٿو ۽

اهو جنگ ۾ هلاڪ ڪندڙ شين ۾ گهري وڃي ۽ جڏهن موت جو وقت اچي

ٿو ته پوءِ ڪانڊ بيريچا تي نه ٿي سگهي ۱۲۶

۱۲۷ ان کان اڳتي پوئتي نه ٿي سگهي ۱۲۸

۱۲۹ ۽ ان کي پنهنجي عمل ۽ طاقت سان دنيا جو حاصل ڪرڻ مقصد

هجي ۱۳۰

۱۳۱ هن مان ثابت ٿيو ته دارومدار نيٽ تي آهي جيئن بخاري ۽ مسلم

شريف جي حديث ۾ آيو آهي ۱۳۲

۱۳۳ ايئن ئي هرايماندار کي چڱا ٿي ۱۳۴

۱۳۵ يعني دين جي حمايت ۽ جنگ جي ميدانن ۾ انهن جي زبان تي

ڪواهر ۽ ڪلمو ڏيندو هو ۽ جنهن ۾ گهڻا هئا پر شياني ۽ قري جي

جوشڪ شهبو پيدا ٿئي بلڪ اهي استقلال سان ثابت قدم رهندا ۽ دعا

ڪندا هئا ۱۳۶

۱۳۷ يعني سمورا صغيرا ۽ ڪبير گناهه باوجود ان جي جواهي ماڻهو ٻيائي

يعني پرهيزگار هئا پوءِ ڳڻناهن جي پاڻ ڏانهن نسبت ڪرڻ تواضع ۽

انڪساريءَ جو نشان ۽ ٻانهن جي آداب مان آهي ۱۳۸

۱۳۹ هن مان هي مستور معلوم ٿيو ته ضرورت جي طلب کان اڳ توبه

۽ استغفار ۾ دعا جي آداب مان آهي ۱۴۰

۱۴۱ يعني فتح ۽ ڪاميابي ۽ دشمن تي غلبو ۱۴۲

۱۴۳ مغفرت ۽ جنت جي حقدار هجڻ کان زياده انعام ۽

اڪرام ۱۴۴

۱۴۵ توري اهي يهودي ۽ نصراني هجن يا منافق ۽ مشرڪ ۱۴۶

۱۴۷ ڪفر ۽ ديني جي طرف ۱۴۸

۱۴۹ مسئلو هن آيت مان معلوم ٿيو ته مسلمانن تي لازم آهي ته اهي

ڪاڌر کان جدا ٿي اختيار ڪن ۽ انهن جي راءِ ۽ مشوري تي هرگز عمل

نه ڪن ۽ انهن جي چوڻ تي نه هلن ۱۴۹

۱۵۰ اُهو جي جنگ کان واپس ٿي جڏهن اوسفيان وغيره پنهنجي

سپاهين سان گڏ معي مڪرم تو انهن روانا ٿيا ته کين ان تي انسوس ٿيو ته

اسان مسلمانن تي بلڪل ختم ڇو نه ڪري ڇڏيون

پاڻ ۾ مشورو ڪيائون ۽ هن ڳالهه تي آماده ٿيا ته هلي انهن

کي ختم ڪريون جڏهن سندن اهو امراد وپڪو ٿيو ته الله تعاليٰ سندن دلي ۾ رعب وڌو ۽ کين سخت خوف پيدا ٿيو ۽ اهي مڪي مڪرم جي طرف ٿي واپس ٿي ويا جيتوڻيڪ

سبب خاص هو پر رعب سڀني ڪافرن جي دلي ۾ وڌو ۽ پوءِ جو دنيا جا سمورا ڪافر مسلمانن کان ڊڄڻ ٿا ۽ الله تعاليٰ جي فضل سان دين اسلام سڀني دينن تي غالب آهي

منزل ۱

۲۷۳ھ اُحد جي جنگ ۾

۲۷۴ھ کافرن جي شڪست کان پوءِ حضرت عبداللہ بن جبير سان گڏ جيڪي تيرانداز هئا سي پاڻ ۾ چوڻ لڳا ته مُشڪن کي شڪست ڏيئي هاڻي هتي ويهي چاڪيون. هلو ڪجو غنيمت جو مال هت ڪريون. ڪن چيو مرڪز ۾ ڇڏجي، رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن تان ڪيڏا حڪم فرمائو آهي ته توهان پنهنجي جاءِ تي قائم رهجو ۽ ڪنهن به حال ۾ مرڪز ڇڏڻ جو، جيستائين منهنجو حڪم ڏجي. مگر ماڻهو غنيمت جي مال هت ڪرڻ لاءِ هلڻ لڳا ۽ حضرت عبداللہ بن جبير سان گڏ ڏهن کان گهٽ صحابہ رهجي ويا.

۲۷۵ھ جو مرڪز ڇڏي ڏناؤن ۽ غنيمت حاصل ڪرڻ ۾ مشغول ٿي ويا.

۲۷۶ھ يعني کافرن جي شڪست.

۲۷۷ھ جيڪو مرڪز ڇڏي غنيمت لاءِ هليو ويو.

۲۷۸ھ جيڪو پنهنجي امير عبداللہ بن جبير سان گڏ پنهنجي جاءِ تي قائم رهي شهيد ٿيو.

۲۷۹ھ ۽ معيشت تي توهان جي مابن ۾ ثابت قدم رهڻ جو امتحان ٿي.

۲۸۰ھ ته خدا جا ٻانهو! منهنجي طرف اچو.

۲۸۱ھ يعني توهان رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن جي حڪم جي مخالفت ڪري کين جيڪو غم پهچايو هو ان جي بدلي ۾ توهان کي شڪست جي غم ۾ مبتلا ڪيائين.

۲۸۲ھ جيڪو رعب ۽ خوف ڏلين ۾ هو، اُن کي الله تعاليٰ ڏور فرمايو ۽ امن ۽ راحت سان اُنهن تي آرام لڳائين، ايتائين جو مسلمانن کي خمراڻي ويو ۽ اُنهن تي منڊ غلبو ڪيو.

حضرت ابراهيم فرمائي ته اُحد جي ڏينهن ۾ نبي اسان تي

چانڊجي وئي. جڏهن ته اسان ميدان ۾ هئاسي، اسان جي هٿن ۾ تلوار ڪري ٿي پئي. اسان کڻوڻ پيا وري ڪري پوي پئي.

۲۸۳ھ ۽ اها سڄا مؤمنن جي جماعت هئي.

۲۸۴ھ جيڪي منافق هئا. ۲۸۵ھ ۽ اهي خوف سبب پريشان هئا، الله تعاليٰ اتي مؤمنن کي کافرن کان هن طرح ممتاز رکيو، جو مؤمنن تي سڪون جي نند غالب هئي ۽ منافق هراس

سبب پنهنجي جان ۾ خنڊي جي لاءِ پريشان هئا. هي عظيم

معجزو هو. ۲۸۶ھ يعني منافقن جو گمان هو ته الله تعاليٰ محبوب سيد عالم صلي الله عليه وآله وسلم جن جي مدد ۾ فرمائيندو يا هي ته پاڻ شهيد ٿي ويا، هاڻي سندن

مَآوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوًى لِّلظَالِمِينَ ﴿۱۵﴾ وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ

انهن جي رهڻ جي جاءِ ڏنڻ آهي ۽ بي انصافن جي گهڙي ڊيڄر ٿي جاءِ آهي ۽ بيشڪ الله اوهان کي

الله وَعَدَ اِذْ تَحْسُونَهُمْ بِاَذْنٍ ؕ حَتّٰى اِذَا فُشِلْتُمْ وَ

پنهنجو واعدو ڏيکاريو ۽ اوهان جي حڪم ۾ اڪاڻن کي ڦٽائي ڇڏيو ۽ اوهان کي ڏيکاري

تَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِّنْ بَعْدِ مَا اُرِيَكُمْ ؕ فَاجِبُونِ

حڪم ڏيکارڻ لڳا ۲۷۴ھ ۽ اوهان فرمائي ڪيائين ته ان بعد جڙاڻا ۽ اوهان کي ڏيکاري چڪو هو ته

مِنْكُمْ مَّنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَّنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ؕ ثُمَّ

۽ توهان مان ڪنهن دنيا ٿي گهري ۲۷۵ھ ۽ توهان مان ڪو آخرت جي آرزو ڪري پيو ۲۷۶ھ پوءِ

صَرَفَكُم عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ ؕ وَاللهُ ذُو

انهي اوهان جو منهن انهن کان ڦيرايو جيئن اوهان کي آزمائي ۲۷۶ھ ۽ بيشڪ اوهان کي مڻا ڪيو ۽ الله

فَضَّلَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۷﴾ اِذْ تَصْعَدُونَ وَلَا تَكُونُ عَلَى

مسلمانن تي فضل ڪندو آهي. جڏهن اوهان منهن مٿي ڪري وڃي رهيا هئا ۽ ٻئي ڦيرائي ڪنهن کي

اَحَدٍ وَّ الرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِيْ اُخْرَاكُمْ فَاتَابَكُمُ عَنَّا بِعَم

د تي ڦٽو! ۽ ٻئي جماعت ۾ اڻاڻا جو سڻ اوهان کي سڏي رهيو هو ۲۷۸ھ ۽ اوهان کي غم جو بدلو غم سان ڏنائين ۲۷۹ھ

لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا اَصَابَكُمْ ؕ وَاللهُ خَبِيرٌ

۽ معافي انهيءَ ڪري ٻڌائي ڇڏيو آهي ته اوهان جي مصيبت آئي ان جرڙڪ ڏکيو ۽ الله کي اوهان جي

بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۹﴾ ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمْنَةً

ڪنهن جي خبر آهي. وري غم کان پوءِ اوهان تي آرام جي نند لڳائين ۲۸۰ھ جو اوهان جي هڪ

نُعَاسًا يَّغْشٰى طَآئِفَةً مِّنْكُمْ ؕ وَ طَآئِفَةٌ قَدْ اُهَمَّتْهُمْ

جماعت کي گهيري رهي هئي ۲۸۱ھ ۽ هڪ نڙي کي ۲۸۲ھ پنهنجي ساهه جي گهڙي پريشان

اَلْأَنفُسُ يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ

ڪيو هو ۲۸۵ھ الله تي بيجا گمان ڪري رهيا هئا ۲۸۶ھ جاهليت جهڙا گمان. - چرڻ ٿا

هَلْ لَّنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ ؕ قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ ؕ

ان ڪم ۾ اسان جو ڪو وس به آهي. تون فرما ۽ اختيار ته سمورو الله جو آهي. ۲۸۷ھ

منزل

۲۸۶ھ يعني منافقن جو گمان هو ته الله تعاليٰ محبوب سيد عالم صلي الله عليه وآله وسلم جن جي مدد ۾ فرمائيندو يا هي ته پاڻ شهيد ٿي ويا، هاڻي سندن

دين باقي نه رهندو. ۲۸۷ھ فتح، ڪاميابي، قضا ۽ تقدير سڀ الله جي اختيار ۾ آهي.

يُخْفُونَ فِيْ اَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُوْنَ لَكَ ؕ يَقُوْلُوْنَ لَوْ كُنَّا

پنهاني دليمن ملڪائين ۲۸۸ جيڪو توهان تي ظاهر ٿاڪن ڇو ٿا ته جيڪڏهن اسان جو ڪو وس

لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَّا قَتَلْنَا هٰهُنَا ؕ قُلْ لَّوْ كُنْتُمْ فِيْ

هتي هاڻي اسان هت ڌاريا وڃون ها اوھان فرمايو ته جيڪڏهن اوھان پنھنجن

بَيُوْتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِيْنَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلَى مَضَاجِعِهِمْ ؕ

گهرن ۾ هجوها ته هن ڊڄن جو مارڻ لکي چڪو هوند سي پنهني ڪري جيئن تائين نڪري اچن ها

وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فِيْ صُدُوْرِكُمْ وَلِيَخْصَّ مَا فِيْ قُلُوْبِكُمْ ؕ وَ

هن ڪري ته جيئن الله اوھان جي سين جي ڳالهه آزمائي ۽ جيڪي توھان جي دليمن ۾ آھي ان کي ڪوئي ظاھر ڪري

اللّٰهُ عَلِيْمٌ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝۲۸۹ اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ

۽ الله دليمن جا راز ڄاڻندو آھي. ۲۸۹ بيشڪ جيڪي ارھان مان ٿري ويا ۲۸۳

التَّقَى الْجَمْعُ اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطٰنُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوْا

جنهن تي نينهن ٻئي فوجن پاڻ ۾ مليون هيون انهن کي سندن ڪن ڪمن سبب شيطان لغزش ڏني ۲۸۴

وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ۝۲۹۰ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ

۽ بيشڪ الله انهن کي معافي ڏني بيشڪ الله بخشگار ۽ بردبار آھي. اي ايمان

اَمْوَالًا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَقَالُوْا لَاحِقَانِمْ اِذَا ضَرَبُوْا

وارو! انهن ڪافرن ۲۹۰ وانگر نه ٿيڻ ڇڏجن پنهنجن پاڻن بابت چيو جڏهن اهي سفر ۾

فِي الْاَرْضِ اَوْ كَالُوْا عِزًى لَّوْ كَانُوْا عِنْدَنَا مَا تَوَلَّوْا وَمَا قَتَلُوْا

يا جهاد تي ٿي ويا ۲۹۱ جيڪڏهن اسان وٽ هجن ها ته ڌمڪن ها ۽ ڌاريا وڃن ها

لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً فِىْ قُلُوْبِهِمْ وَاللّٰهُ يُحْيِ وَيُمِيْتُ ؕ

هن ڪري جو الله ان جو افسوس انهن جي دليمن ۾ رکي ۽ الله ٿي جياريندو ۽ مارييندو آھي ۲۹۲

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۝۲۹۱ وَلَٰكِنْ قَتَلْتُمْ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ

۽ الله اوھان جا ڪم ڏسي رهيو آھي. ۽ بيشڪ جيڪڏهن اوھان الله جي واٽ ۾ ماري وڃو

اَوْ مِتُّمْ مَّغْرَرَةً مِّنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةً خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ۝۲۹۲

يا مري وڃو ۲۹۲ ته الله جي بخشش ۽ رحمت انهن جي سموري دنيا ۽ دولت کان بهتر آھي. ۽

۲۸۸ منافقن جو پنھنجي ڪفر ۽ الله جي وعدي ۾ پنھنجو متروڪ ٿيڻ
۽ جھاد ۾ مسلمانن سان گڏ اچڻ تي افسوس ٿيڻ.

۲۸۹ ۽ اسان کي سمجھجي ها ته اسان گھر کان ڌنڪرون ها ۽
مسلمانن سان گڏ مڪي وارن سان لڙائي جي لاءِ ڊاڇون ها ۽ اسان جا
سردار ڌاريا وڃن ها.
پهرئين ڳالھ ڪرڻ وارو عبدالله بن ابی بن سلول منافق
آھي ۽ هي ڳالھ ڪرڻ وارو معتب بن قشير آھي.

۲۹۰ ۽ گھرن ۾ ويھي رھڻ ڪنھن ڪردار جي هاڃو ته قضاء ٿئي
جي آڳاٽن تدبير ۽ حيلو بيڪار آھي.

۲۹۱ ۽ اخلاص يا نفاق.

۲۹۲ ان کان ڪجهه لڪل ڏاھي ۽ هي آزمائش ٻين کي خبردار ڪرڻ
جي لاءِ آھي.

۲۹۳ ۽ اُحد جي جنگ ۾ پڇي ويا ۽ نبي ڪريم صلي الله عليه وسلم
جن سان گڏ ٿيڻ ۽ اچڻ ۽ انهن صحابن کان سواءِ ڪوبه باقي نه رهيو.

۲۹۴ جو انهن سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن جي حڪم ڪري
ڌمڪي ۾ مرڪز ڇڏيو.

۲۹۵ يعني ابن ابی وغيره منافق.

۲۹۶ ۽ ان سفر ۾ مري ويا يا جهاد ۾ شهيد ٿي ويا.

۲۹۷ موت ۽ زندگي ان جي اختيار ۾ آھي، اهو گھري ته مسافر
۽ غازي کي سلامت موٽائي ۽ گھر ۾ محفوظ ويٺل کي موت ڏئي.
چا! انهن منافقن وٽ ويھي رھڻ ڪنھن کي موت کان بچائي سگھي
تو ۽ جھاد ۾ وڃڻ سان ڪڏهن موت لاڙ ۾ آھي ۽ جيڪڏهن ملھو
جھاد ۾ مارجي ته اهو موت گھڻي جي موت کان گھڻا درجا پڪو آھي. انھي ڪري منافقن جو هيءُ قول باطل ۽ قريب وارس آھي ۽ انھن جو مقصد مسلمانن کي جھاد کان نفرت
ٿييارڻ آھي، جيئن ايندڙ آيت ۾ ارشاد ٿئي ٿو.

۲۹۸ ۽ فرض ڪريو اها صورت پيش اچي ٿي وڃي جنهن جو توهان کي خوف ٿي ويو آهي ٿو.

۲۹۹ جيڪا خدا جي راھ ۾ مرن سان حاصل ٿئي ٿي.

منزل ۱

۽ انهن جو مقصد مسلمانن کي جھاد کان نفرت

۳۱۵ ڪفر ۽ گمراهي، محرمات ۽ گناهن جي مرتڪب ٿيڻ، ناپسند
خصلتن، خراب اسباب ۽ نفساني اونڊاهين کان.

۳۱۶ ۽ نفس جي علمي ۽ علمي قوت ٻنهي جي تڪميل فرمائي ٿو.

۳۱۷ جو حق ۽ باطل، نيڪ ۽ بدي ۽ فرق درڪند اها ۽ جهالت جي
اونڊاهي ۽ مبتلا هئا.

۳۱۸ جهڙي اُحد جي جنگ ۾ بيهي، جو توهان مان ستر قتل ٿيا.

۳۱۹ بدر ۾، جو توهان ستر کي قتل ڪيو، ستر کي گرفتار ڪيو.

۳۲۰ ۽ چوپهتي، جڏهن تاسين مسلمان آهيو ۽ اسان ۾ رسول
الله صلي الله عليه وسلم جن تشریف فرما آهن.

۳۲۱ جو توهان رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جي مرضي جي
خلاف مديني طيب کان ٻاهر نڪري جنگ ڪرڻ تي اصرار ڪيو، پوءِ اُتي

ٻهچڻ کان پوءِ حضور جي سخت منع هوندي به غم جي لاءِ مڪر
چڏيو. اهوئي توهان جي قتل ۽ شڪست جو سبب ٿيو.

۳۲۲ اُحد ۾.

۳۲۳ مؤمنن ۽ مشرڪن کي.

۳۲۴ يعني مؤمنن ۽ منافق معنائن ۾ ويا.

۳۲۵ يعني عبد الله بن ابی بن سلول وغيره منافقن کي.

۳۲۶ مسلمان جو تعداد وڌي ۽ دين جي حفاظت جي لاءِ.

۳۲۷ پنهنجي اهل ۽ مال کي بچائڻ جي لاءِ.

۳۲۸ يعني نفاق.

۳۲۹ يعني اُحد جا شهيد، جيڪي نبي طور انهن جا پيارا هئا انهن
جي حق ۾ عبد الله بن ابی وغيره منافقن.

۳۳۰ ۽ رسول الله صلي الله عليه وسلم جن سان گڏ جهاد ۾ نه وڃڻ
يا اتان موٽي اچڻ هئا.

۳۳۱ روايت آهي ته جنهن دينهن منافقن اها ڳالهه ڪئي، انهي تي
ستر منافق مري ويا.

۳۳۲ شان نزول: گهڻن مفسرن جو قول آهي ته هي آيت اُحد جي
شهيدن جي حق ۾ نازل ٿي. حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما کان

روايت آهي ته سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن فرمايو ته جڏهن توهان
جا پيارا اُحد ۾ شهيد ٿيا، الله تعالیٰ انهن جي روحن کي ساون ٻکين

جا قالب عطا فرماي. اهي جنتي نهرن تي سير ڪندا ڦرن ٿا، جتي ميلا

وَالْحِكْمَةُ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ لَفَى ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝ اُولَٰئِكَ

سيڪاري ٿا ۳۱۶ ۽ اهي ان کان اڳ يقيناً ڪليل گمراهي ۾ هئا. ۳۱۷ ۽ ۳۱۸

اوهان کي ڪا تڪليف پئجي ۳۱۹ جو ان کان پئي تڪليف وٺا پئجي ٿي چڪا آهيو. ۳۲۰ ۽ ۳۲۱

هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ وَمَا

توهان فرمايو ته اها توهان جي طرف کان آهي ۳۲۱ ۽ ۳۲۲ ۽ ۳۲۳ ۽ ۳۲۴ ۽ ۳۲۵

اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبَازَنَ اللَّهُ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ۝

مصيبت جيڪا اوهان تي آئي ۳۲۶ ۽ ۳۲۷ ۽ ۳۲۸ ۽ ۳۲۹ ۽ ۳۳۰ ۽ ۳۳۱

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا ۖ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ

۽ هن ڪري ته جيڪي منافق آهن تن جي ڄاڻ ڪرائي ۳۲۲ ۽ ۳۲۳ ۽ ۳۲۴ ۽ ۳۲۵ ۽ ۳۲۶

اللَّهُ أَوْ ادْعُوا قَاتِلُوا لَوْعَلَّكُمْ تَتَلَا ۖ لَا أَتَّبِعُكُمْ ۖ هُمْ لِلْكَفْرِ

۽ ۳۲۷ ۽ ۳۲۸ ۽ ۳۲۹ ۽ ۳۳۰ ۽ ۳۳۱ ۽ ۳۳۲ ۽ ۳۳۳ ۽ ۳۳۴ ۽ ۳۳۵

يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ

ايمان جي نسبت ڪليل ڪفر جي وڌيڪ ويجهو آهن پنهنجي وات سان چون ٿا جيڪو انهن جي

فِي قُلُوبِهِمْ ۖ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ۖ الَّذِينَ قَاتَلُوا إِخْوَانَهُمْ

دل ۾ آهي ۽ الله کي معلوم آهي جيڪي لڪائي رهيا آهن ۳۲۸ ۽ ۳۲۹ ۽ ۳۳۰ ۽ ۳۳۱

وَقَعَدُوا لَوْ اطَّاعُونَا مَا قَاتَلُوا قُلُودَ ۖ وَأَعَنَ أَنْفُسَكُمْ

چيو ۽ پاڻ ويهي رهيا ۽ ۳۳۲ ۽ ۳۳۳ ۽ ۳۳۴ ۽ ۳۳۵ ۽ ۳۳۶ ۽ ۳۳۷ ۽ ۳۳۸

الْمَوْتِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۖ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قَاتَلُوا فِي

موت تاري جيڪڏهن سچا آهن. ۳۳۱ ۽ جيڪي الله جي وات ۾ ماري ويا ۳۳۲ ۽ ۳۳۳

سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ۖ فَرِحِينَ

تن کي هرگز مئل خيال نه ڪريو بلڪ اُهي پنهنجي پالڻهار وٽ زنده آهن روزي ملين ٿي ۳۳۴ ۽ ۳۳۵

بِمَا أَنشَأَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۖ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا

۽ الله پنهنجي فضل سان تون ۳۳۶ ۽ ۳۳۷ ۽ ۳۳۸ ۽ ۳۳۹ ۽ ۳۴۰ ۽ ۳۴۱ ۽ ۳۴۲

منزل

ڪاٺي ٿا. سونهري لائين، جيڪي عرش جي هيٺان لٽيل آهن، انهن ۾ رهن ٿا. جڏهن انهن کان پوءِ رهن جا عيش حاصل ڪيا ته عرض ڪيائون ته اسان جي پائڻ کي ڪير
خبر ٿي جو اسان جنت ۾ زنده آهيون ته جيئن اهي جنت کان بي رغبت ٿي ڪن ۽ جنگ کان نٽائي ويهي ڏهن. الله تعالیٰ فرمايو، مان انهن کي توهان جي خبر پهچائيندس. پوءِ هي

آيت نازل فرمايائين. (ابوداؤد). هن مان ثابت ٿيو ته روح باقي آهن، جسم جي فتائين سان فنا نه ٿا ٿين.
۳۳۳ ۽ جيئن وانگر ڪاٺ، پيٽن ۽ عيش ڪن ٿا. آيت جو ميلاپ هن ڳالهه تي دلالت ڪري ٿو ته زندگي روح ۽ جسم ٻنهي جي لاءِ آهي. عالمن فرمايو ته شهيدن جا جسم قبرن اندر
محفوظ رهن ٿا ۽ انهن کي مٽي نقصان نه ٿي پهچائي. صحابہ ڪرام جي زماني ۾ ان کان پوءِ اڪثر معائنو ٿيو آهي ته ڪنهن وقت جيڪڏهن شهيدن جون قبرون کڻي ويون ته انهن جا

جسم تر و تازو ٿا ويا (خازن وغيره).
۳۳۴ فضل و ڪرامت ۽ انعام و احسان. موت کان پوءِ زندگي ۽ ٽنائين، پنهنجو مقرب فرمايائين، جنت جو رزق ۽ ان جون نعمتون عطا فرمايائين ۽ انهن منزلن حاصل ڪرڻ لاءِ

شهيد ٿيڻ جي توفيق ڏنائين.

بِمَنْ مِّنْ خَلْقِهِمُ إِلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۱۵﴾

۱۵ ملایا آهن ته انهن تي نه ڪو ڊپ ۽ نه ڪو غم آهي .

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ ۚ وَاللَّهُ لَا يُضِيعُ

الله جي نعمت ۽ فضل جون خوشين ملهائين ٿا ۽ هي ته الله مسلمان جو اجر ضايع نه

أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۶﴾ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا

ڪندو آهي . ۱۶ جيڪي الله پر رسول جي سڏ تي پاڻ کي زخم پهچو کان پوءِ به حاضر ٿيا

أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ ۚ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۱۷﴾

۱۷ انهن جي نيڪو ڪارن ۽ پرهيز ڪارن لاءِ وڌو ۽ ٿرل آهي .

لَٰكِنَّ قَالَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ

جن کي ماڻهن جي پوري ۱۷ ماڻهن اوهان لاءِ ڇو گڏ ڪيا آهن تنهنڪري انهن کان ڊڄو نه

فَزَادَهُمْ إِيمَانًا ۚ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿۱۸﴾ فَانْقَلَبُوا

ويترنهن جي ايمان وڌو ۽ چيائون ته الله اٿا ڪافي آهي ۽ ڪو نه سٺو ڪار ساڻ آهي . ۱۸ ۽ الله جي احسان

بِنِعْمَةِ قَوْلِ اللَّهِ وَفَضْلِهِ لَمْ يَسْسَهُمْ سُوءٌ ۖ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَهُ ۚ

۽ فضل سان موٽيا ۱۸ ڪين ڪا به برائي ڪوڏ پهتي ۽ رب جي رضا تي هليا ۱۸

وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿۱۹﴾ إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ

۽ الله وڏي فضل وارو آهي . ۱۹ اهو ته شيطان ئي آهي جيڪو غمجي ديتن کان ته مڪاڻيندو آهي .

أَوْلِيَائِهِ ۖ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿۲۰﴾

۲۰ سو انهن کان نه ڊڄو ۲۰ ۽ مون کان ڊڄو جيڪڏهن ايمان وارا آهيو . ۲۰

وَلَا يَحْزَنُكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ ۖ إِنَّهُمْ لَن يَصْرَوْا

۽ اهي مجبور ٿيندا انهن جو ڪو غم نه ڏکيو جيڪي ڪفر ۽ انهن ڊوڙن ۾ آيا آهن الله جو ڪجهه به نه

اللَّهُ شَيْئًا يُرِيدُ ۖ اللَّهُ لَا يَجْعَلُ لَهُمْ حِفْظًا فِي الْآخِرَةِ وَلَهُمْ

بگڙيندا ۽ الله گهري توهان جي آخرت ۾ انهن جو ڪو حصو نه رکي ۲۱ ۽ انهن لاءِ

عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۲۱﴾ إِنَّ الَّذِينَ اسْتَرَوْا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَن

رڌو ۽ عذاب آهي . جن ايمان جي بدلي ڪفرو ۾ ۲۱ سي الله جو

منزل ۱

ابوسفیان ان کي چيو ته اهي نعيم اهن زماني ۾ منهنجي لاءِ بد رجي مقام ۾ محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم جن سان طي تي چڙهي آهي . هن وقت مون کي اهو مناسب لڳي توهان مان

جنگ ۾ ديو جان ۽ واپس ٿيان . تون مديني وڃ ۽ ته دير سان مسلمانن کي جنگ جي ميدان ۾ وڃڻ کان روڪي ڇڏ. ان جي عوض مان توکي ڏهه اٺ ڏيندس . نعيم مديني پهچي ته توهان

مسلمان جنگ جي تياري ڪري رهيا آهن . هو انهن کي چون ٿا ته توهان جنگ لاءِ وڃڻ چاهيو ٿا . مڪي وارن توهان لاءِ الشڪر جمع ڪيا آهن . خدا جو قسم توهان مان هڪ به

موتي نه ايندو . سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن فرمايو ته خدا جو قسم ! مان ضرور ويندس چاهي مون سان گڏ ڪوبه نه هجي . پوءِ حضور جن ستر سوارن کي ساڻ ڪري حَسْبُنَا

اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ پڙهندي روانا ٿيا ۽ بد رجي پيا . اتي اٺ راتيون قيام ڪيائون . تجارت جو مال جيڪو گڏ هو سو وڪيائون . ڪين گهڻو نفعو ٿيو ۽ سالم غلام مديني طيبه واپس

ٿيا جنگ ڏي . چوڻهه ابوسفیان ۽ مڪي وارا خوفزده ٿي مڪي شريف موٽي ويا هئا . ان واقعي متعلق هي آيت نازل ٿي . ۲۱ ۽ امن ۽ عافيت سان واپار جو نفعو حاصل ڪري . ۲۱

۽ دشمن جي مقابلي جي لاءِ جرأت سان نڪتا ۽ جهاد جو ٿرل حاصل ڪيائون . ۲۲ ۽ جو ان رسول الله صلي الله عليه وسلم جن جي تابعداري ۽ جهاد جي آمادگي جي توفيق ڏني

۽ مشڪرن کي دلين ۾ خوف وجهي ڇڏيائين . اهو مقابلي جي همت ساري ڏسڻ ۽ رستي مان ٽپڻ واپس ٿي ويا . ۲۲ ۽ مسلمانن کي مشڪرن جي گهڻائي کان ڊڄاري ٿو . جيئن

نعيم بن مسعود اشجعي ڪيو . ۲۳ ۽ معنيٰ منافق ۽ مشرڪ . جيڪي شيطان جادو ست آهن . تن خوف ڏکيو ڪيو . ۲۳ ۽ چوڻهه ايمان جي تقاضائي ۾ اها آهي ته ٻانهي کي خدا

جوئي خوف هجي . ۲۴ ۽ توري اهي تروش ڪافر هجن يا منافق يا يهود يا مڙهيس يا مرتد . اهي توهان جي مقابلي ۾ ڪيترو ئي لشڪر گڏ ڪن . ڪامياب نه ٿيندا . ۲۴ ۽ هن ۾

قدر به ۽ معتزل جو رڌ آهي پر آيت جو دليل هن ڳالهه تي آهي ته خير ۽ شر به الله جي ارادي سان آهي . ۲۵ ۽ معنيٰ منافق . جيڪي ايمان جي ڪلمي پڙهڻ کان پوءِ ڪافرن يا اهي

ماڻهو جيڪي ايمان تي قادر هجن جي باوجود ڪافرن يا اهي ۽ ايمان نه آندا ٿيون .

۳۳۵ ۽ دنيا ۾ اهي ايمان ۽ پرهيز ڪاري ٿي آهن . جڏهن شهيد ٿيندا .

انهن سان ملندڙ ۽ قيامت جي ڏينهن امن ۽ آرام سان اُتاريا ويندا .

۳۳۶ بخاري ۽ مسلم شريفي جي حديث پاڪ ۾ آهي . حضور اقدس

صلي الله عليه وسلم جن فرمايو . جنهن کي خدا جي راڻ ۾ زخم لڳو . اهو

قيامت جي ڏينهن ايئن ئي ايندو جيئن زخم لڳڻ جي وقت هو . ان جي خون

۱۶ ۾ مُشڪ جي خوشبوءِ هوندي ان جو رنگ ساڳيو هوندو . ترمذي

۽ نسائي جي حديث ۾ آهي ته شهيد کي قتل ٿيڻ وقت تڪليف نه ٿي

ٿئي . مگر اهڙي جهڙي ڪنهن کي هڪ نعت اچي . مسلم شريفي

جي حديث ۾ آهي ته شهيد جاسم رانگهه . قرض کان سواءِ مٿا

۱۷ ۽ اچو ڇڏ ٿا .

۳۳۷ شان نزول :- اُحد جي جنگ کان فائز ٿيڻ بعد جڏهن

ابوسفیان پنهنجي ساٿين سان گڏ روءاج جي مقام تي پهتو ته انهن

کي افسوس ٿيو ته اهي واپس چوڻا ۽ انهن مسلمانن کي بلڪل ختم چوند

ڪيو ! اهو خيال ڪري انهن وري واپس ٿيڻ جو ارادو ڪيو . سيد

عالم صلي الله عليه وسلم جن . ابوسفیان جي تعاقب جي لاءِ ۽ پنهنجي

رواڻگي جو اعلان فرمايو . صحابہ ڪرام جي هڪ جماعت (جن جو تعداد

سترهه ۽ جيڪي جنگ اُحد جي زمين ڪاچو رتيل هئا) حضور جن جي

اعلان تي حاضر ٿي . حضور جن ان جماعت کي وٺي ابوسفیان جي تعاقب

۾ روانا ٿي ويا . حضور جن جڏهن حمراء الاسدي جي مقام تي پهتا

جيڪو مديني پاڪ کان اٺ ميلن تي آهي . ته اتي معلوم ٿيو مشرڪ

مرعوب ۽ خوفزده ٿي پئجي ويا . ان واقعي جي متعلق هي آيت

نازل ٿي .

۳۳۸ يعني نعيم بن مسعود اشجعي .

۳۳۹ يعني ابوسفیان وغيره مشرڪ .

۳۴۰ شان نزول :- اُحد جي جنگ کان واپس ٿيندي ابوسفیان

سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن کي ڀڪاري چيو هو ته ايندڙ سال اسان

۽ توهان جي بد رجي مقام ۾ جنگ ٿيندي . حضور جن ان جي جواب ۾

فرمايو انشاء الله . جڏهن اهو وقت آيو ۽ ابوسفیان مڪي وارن

کي وٺي جنگ جي لاءِ روانو ٿيو ته الله تعاليٰ انهن جي دلين ۾ خوف وڌو

۽ انهن واپس ٿي وڃڻ جو ارادو ڪيو . ان موقعي تي ابوسفیان جي

نعيم بن مسعود اشجعي سان ملاقات ٿي . جيڪو عمرو ڪرڻ آيو هو .

۳۵۰ حق ٻن سرڻي ۾ رسول الله صلي الله عليه وسلم جن جي خلا ڪري. حديث شريف ۾ آهي، جهان جي سردار صلي الله عليه وسلم جن کان معلوم ڪيو ويو ته ڪهڙو شخص پلو آهي؟ فرمايو تون جنهن جي عمر وڌي هجي ۽ عمل سٺا هجن، عرض ڪيو ويو، ٻيڙو ڪير آهي؟ فرمايو تون، جنهن جي عمر وڌي هجي ۽ عمل خراب.

۳۵۱ اي اسلام جاڪي چوندڙو!

۳۵۲ يعني منافق کي.

۳۵۳ مخلص مومن کان استائين جو پنهنجي نبي ڪريم صلي الله عليه وسلم کي توهان جي احوال تي آگاهه ڪري مومن ۽ منافق جو امتياز ڪري ڪين جدا ڪري. شان نزول :- رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن فرمايو ته خلقت ۽ پيدايش کان اڳ جڏهن منهنجي امت اڃا مٽي جي شڪل ۾ هئي ته ان وقت اها منهنجي اڳيان پنهنجي صورتن پيش ڪئي ويئي، جيئن حضرت آدم تي پيش ڪئي ويئي ۽ مون کي علم تو جو وڌو ڪيو مون تي ايمان آڻيندو ۽ ڪير ڪفر ڪندو. اها خبر جڏهن منافقن کي پهتي ته انهن شين جي طرح جيوت محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم جن جو گمان آهي ته اهي هي ڄاڻ ڦاٽ جيڪي ماڻهو اڃا پيدا نه ٿيا آهن، انهن مان ڪير وڌائين ايمان آڻيندو ۽ ڪير ڪفر ڪندو، جيڪي ٿيڪ اسان سان گڏ آهيون ۽ اهي اسان کي دڻاس ڄاڻن. ان تي سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن منبر تي بيٺي الله تعاليٰ جي حمد ۽ ثنا ڪري پوءِ فرمايو، انهن ماڻهن جو ڪهڙو حال آهي جيڪي منهنجي علم ۾ طعنون ڪن ٿا. اڄ کان قيامت تائين جيڪي ڪجهه ٿين وارو آهي، ان مان ڪا شيءِ اهڙي نه آهي جنهن جو توهان مون کان سوال ڪري ۽ مان توهان کي ان جي خبر نه ڏيان.

۱۸ عبد الله بن حذافه سهمي اتي چيو ته منهنجو ٻي ڪير آهي؟
۹ يار رسول الله! فرمايو تون حذافه، پوءِ حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ
۱۰ اٿيو، ان عرض ڪيو يار رسول الله! اسان الله جي رب هجڻ تي راضي
۱۱ ٿياسون، اسلام جي دين هجڻ تي راضي ٿياسون، قرآن جي امام
هجڻ تي راضي ٿياسون ۽ توهان جي نبي هجڻ تي راضي ٿياسون. اسان
توهان کان معافي گهرون ٿا، حضور، جن فرمايو ڇا توهان باز ايندؤ
ڇا توهان باز ايندؤ؟
پوءِ پاڻ منبر تان ٿڌا، اُن تي الله تعاليٰ هي آيت نازل فرمائي.

يُضْرَبُوا لِلَّهِ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ

كَفَرُوا أَنَّمَا أُتِيَ لَكُمْ خَيْرٌ لَّأَنفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمَلِّئُكُمْ لَكُمْ لِيُذَادُوا

۱۵ ۝ مَا كَانَ لِلَّهِ لِيُذَرَّ الْمُؤْمِنِينَ ۝ وَتَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَأُتِيَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ بِالْبُحُرِ ۝

عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۝ وَمَا كَانَ

اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِيٰ مِنْ رُسُلِهِ

مَنْ يَشَاءُ ۝ فَاٰمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۝ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَتَقَٰفِكُمْ

أَجْرُ عَظِيمٍ ۝ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا أَنَّهُمْ

مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ

بِمَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۝ وَلِلَّهِ مِيرَٰثُ السَّمٰوٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۝

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝ لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا

إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَا۟هُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ

ٱلَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا خٰسِرِينَ ۝

۱۸ ۝ ذُو قُرْبَىٰ ۝ وَلِلَّهِ عِزُّ ٱلْعَالَمِينَ ۝

۱۹ ۝ وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ۝ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ۝

۲۰ ۝ وَلِلَّهِ ٱلْجَنَّةُ ٱلْمُعْتَدَةُ لِّلَّذِينَ هُمْ فِيهَا

منزل
هن حديث مان ثابت ٿيو ته سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن کي قيامت تائين سڀني شين جو علم عطا فرمايو ويو آهي ۽ حضور جن جي علم ۾ طعن ڪرڻ منافقن جو طريقو آهي.
۳۵۳ پوءِ انهن برگزيده رسولن کي غيب جو علم ڏئي ٿو ته سيد الانبياء حبيب خدا صلي الله عليه وسلم جن رسولن ۾ سڀ کان افضل ۽ اعلى آهن. هن آيت مان ۽ هن کان سواءِ گهڻن آيتن ۽ حديثن مان ثابت آهي ته الله تعاليٰ حضور عليه الصلوة والسلام جن کي غيب جا علم عطا فرمايا ۽ غيب جو علم سندن معجزو آهي. ۳۵۵ ۽ تصديق ڪريو ته الله تعاليٰ پنهنجي برگزيده رسولن کي غيب تي آگاهه ڪيو آهي. ۳۵۶ بجلي جي معنيٰ ۾ گهڻا عالم هن طرف ويا آهن ته واجب جو ادا نه ڪرڻ بخل آهي، ان ڪري بخل تي سخت سزا ڏنيون آهن. ۳۵۷ جهمي طرح هن آيت ۾ هڪ سزا اچي رهي آهي. ترمذي جي حديث ۾ آهي ته، بخل ۽ بد خلقي، اهي ٻئي عادتون ايماندار ۾ گڏ نه ٿيون ٿين. گهڻن مفسرن فرمايو ته هتي بخل مان زڪوة جو ذوق ڦيرلڙ مراد آهي. ۳۵۸ بخاري شريف جي حديث ۾ آهي ته جنهن کي الله تعاليٰ مال ڏنو ٿو ٿو زڪوة ادا نه ڪئي قيامت جي ڏينهن اهو مال ناڪ ٿي ان کي ڳٽ وانگر گهليندو ۽ هي چوندو ٿيگندو ويندو ته مان تنهنجو مال آهيان، مان تنهنجو خزانو آهيان. ۳۵۹ ۽ اهو ئي دائر قائم آهي ۽ ساري مخلوق فاني. انهن سڀني جي ملڪيت باطل ٿيڻ واري آهي. پوءِ نهايت فساد تي آهي جوان بي بقا مال تي بچل ڪيو ويو ۽ پوءِ اسان شاهوڪار ٿياسون، اهو فقير ٿيو. ان تي هي آيت نازل ٿي. ۳۶۰ اعمال نامن ۾ ۳۶۱ هوءَ محمد صلي الله عليه وسلم جن جو معبود اسان کان قرض گهري ٿو ته پوءِ اسان شاهوڪار ٿياسون، اهو فقير ٿيو. ان تي هي آيت نازل ٿي. ۳۶۰ اعمال نامن ۾ ۳۶۱ نين جي قتل کي هن مقولي تي معطوف ڪرڻ سان معلوم ٿئي ٿو ته اهي ٻئي گناه تمام وڏا آهن ۽ ٻيڙائي ۾ برابر آهن ۽ نين جي شان ۾ رگستاخي ڪرڻ وارو الله جي شان ۾ ڀڄي ادب تي وڃي ٿو.

بِمَا قَدَّمْتِ أَيْدِيَكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَالِمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٣٦٢﴾
 هتي جيڪي آڳي موڪليو هي انهي جو بدلو آهي ۽ الله ٻانهن تي ظلم نه ڪندو آهي.
 الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلاَّ نُؤْمِنَ بِرَسُولٍ حَتَّىٰ
 يَأْتِيَنَا بِقُرْآنٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ
 أَهْلِ قُرْبَانِي جَوْحَرِ اسَان ۚ اِي ڏاڏي جنهن کي باهه ڪاڏي وئي آهي توهان فرمايو ته مون کان اڳ ڪيترن ئي رسولن پڌريون
 قُبُلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالذِّمَىٰ قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ
 نَشَانِين ۚ اُهو ڪم آندو جيڪو توهان چترتايو آهين انهن کي اوهان چيو شهيد ڪيو جيڪڏهن
 صٰدِقِيْنَ ﴿٣٦٣﴾ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ رُسُلٌ مِّنْ قَبْلِكَ
 سڄا آهيون ۽ سڄا اهي ڪم آندو جيڪي توهان انهن توکي ڪيو ۽ معجھوتو توکان اڳين رسولن کي ڪيو ۽ سمجهيو ويو آهي
 جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ ۚ وَالْكِتَابُ الْمُنِيرِ ﴿٣٦٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذٰلِقَةٌ
 جن سان نشانين ۽ ۳۶۴ ۽ صفي ۽ روشن ڪتاب آندو آهي. هر سام واري کي موت چڪو آهي
 لَمُوتٍ وَإِنَّمَا تُوَفُّونَ أَجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَمَن زُحْزِحَ عَنِ
 ۽ اوهان کي اجورا ته قيامت ۾ ئي پورا ملندو جيڪو باهه کان بچائي
 النَّارَ وَادْخُلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعٌ
 بهشت ۾ داخل ڪيو ويو سومرادي پهتو ۽ دنيا جي زندگي ته بگهي جو سامان آهي.
 الْغُرُورِ ﴿٣٦٥﴾ لَتَبْلُوَنَ فِيْٓ أَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِّنَ
 ۳۶۵ بيشڪ ضرور اوهان جي آزمائش ٿيندي اوهان جي مالن ۽ جانين ۾ ۳۶۵ ۽ بيشڪ ضرور توهان
 الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِّنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذَىٰ
 اڳين ڪتاب وارن ۽ ۳۶۵ ۽ مشرڪن کان گهڻو ڪم بهڙو ٻڌندا
 كَثِيرًا ۚ وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذٰلِكَ مِّنْ عِزِّ الْأُمُورِ ﴿٣٦٦﴾
 ۽ جيڪڏهن توهان صبر ڪريو ۽ چنڊا رهو ۳۶۶ ته اهو وڏي همت جو ڪم آهي.
 وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ
 ۽ ياد ڪريو جڏهن الله پڪو وعدو ڏنو ته توهان کان جن کي ڪتاب عطا ٿيو اوهان واکي ماڻهن ساڻيان ڪم

منزل ۱

۳۶۲ شان نزول :- يهودين جي هڪ جماعت سيد عالم صلي الله عليه
 وسلم جي ڇوٽا اسان کان توريت ۾ وعدو ورتو ويو آهي ته جيڪر اسان
 جي دعويٰ ڪندڙ اهڙي قرباني ۾ آڻي، جنهن کي آسمان تان سفيد باهه لاهي
 ڪري ڪاڏي. ان تي اسان هرگز ايمان نه آڻينداسون. ان تي هي آيت نازل
 ٿي ۽ انهن جي محض هن ڪوٽ ۽ خالص بهتان کي ڪوٽ وقراره نرويو؛
 چوڻ ان شرط جو توريت ۾ نالو ۽ نشان به نه آهي ۽ ظاهر آهي ته نبي جي
 تصديق جي لاءِ معجزو ڪافي آهي، ڪوبه معجزو هجي.
 جڏهن نبي جو معجزو ڏيکاريو، ان جي تصديق تي دليل قائم
 ٿي ويو ۽ ان جي تصديق ڪرڻ ۽ ان جي نبوت کي مڃڻ لازمي ٿي ويو هائڻ
 ڪنهن خاص معجزو جو اصرار حجت قائم ٿيڻ کان پوءِ نبي جي تصديق
 جو انهار آهي.
 ۳۶۳ جڏهن توهان انهن نشانين آڻيندڙن نبين کي قتل ڪيو ۽ انهن
 ايتانه آندو ته پوءِ ثابت ٿي ويو ته توهان جي اها دعويٰ ڪوٽي آهي.

۳۶۳ يعني چٽا معجزا.
 ۳۶۵ توريت ۽ انجيل.
 ۳۶۶ دنيا جي حقيقت ان مبارڪ جملي کولي ڇڏي. ماڻهو زندگي تي
 عاشق ٿي ٿو. ان کي سرمايو سمجهي ٿو ۽ ان واند عاڻي کي بيڪار
 ضايع ڪري ڇڏي ٿو.
 ان کي آخري وقت معلوم ٿئي ٿو ته ان ۾ بقا نه هئي ۽ ان سان
 دل لڳائڻ باقي حياتي ۽ آخري زندگي جي لاءِ سخت نقصان پهچائيندو
 ثابت ٿي.
 حضرت سعيد بن جببر فرمايو: دنيا ۽ دنيا جي طالب لاءِ غرو
 جو سامان ۽ ڌوڪي جو سرمايو آهي، پر آخرت جي طلب ڪرڻ لاءِ باقي
 دولت جي حصول جو ڏهيو ۽ فقير ٿيڻ وارو سرمايو آهي.
 اهو مضمون هن آيت جي مٿين جملن مان حاصل ٿئي ٿو.

۳۶۷ حقوق و فرانس، نقصان، مصيبتن، مرضن، خطرن،
 قتل، تڪليف ۽ عمر وغيره سان ته جيئن مومن ۽ غير مومن ۾
 ۳۶۸ يهودي ۽ نصاريٰ. ۳۶۹ نافرمانين ۽
 امتياز ٿي وڃي. مسلمانن کي هيءُ خطاب ان ڪري فرمايو ويو ته ايندڙ مصيبتن ۽ سختين تي انهن کي صبر آسان ٿي وڃي.
 کان.

۽ ڪله الله تعالیٰ تورات ۽ انجیل جي عالمن تي واجب ڪيو هو ته انهن پنهنجي ڪتابن ۾ سيد عالم صلي الله عليه وسلم جي نبوت تي جيڪي دلائل ڪڍڻ وارا دليل آهن، اهي ماڻهن کي چڱيءَ طرح تشريح ڪري سمجهاڻن ۽ هرگز نه لڪائن.

۳۷۱ء رشوتوں میں حضور سید صلی اللہ علیہ وسلم جاوے گا
لکایاؤں، جیسی تواریخ میں انجیل میں مذکور تھا۔

۳۷۲ ۵ دين جي علم جولڪاڻا منع آهي.

حدیث شریف مآھی تہ جنہن شخص کان کجھ معلوم ہو
کیرویو، جنہن کی اہوجا بی تو ۽ اُن، اُنہی کی لکایت تہ قیامت
جی تہنہن ان کی باہ جولعام تہ نوہندو۔
مسئلہ۔ عالمی واجب آھی تہ پنہنجی علم سان فائدہ
پہچائی ۽ حق ظاہر کن ۽ کھن خراب مقصد جی لا ۽ اُن مان کجھ
دلکائی

۳۴۳ شان نزول :- هي آيت يهودين جي حق ۾ نازل ٿي. جيڪي ماڻهن کي ڏوڪي ڏيڻ ۾ گمراه ڪرڻ ۾ خوش ٿيندا هئا، ۽ نادان هئڻ جي باوجود اهو پسند ڪندا هئا ته کين عالم چيو وڃي. مسئلو - هن آيت ۾ سزا آهي خود پسندي ڪرڻ واري جي لاءِ، ۽ ان جي لاءِ جيڪو ماڻهن کان پنهنجي ڪوٽي تعريف چاهي. جيڪي ماڻهو بغير علم جي پنهنجو پاڻ کي عالم چورائيندا آهن يا اهڙي طرح ٻي کا غلط وصف پنهنجي لاءِ پسند ڪن ٿا، انهن کي هن مان سبق حاصل ڪرڻ گهرجي.

۳۷۴ من مہ انھن گستاخن جو سرد آھی، جن چیرھو تہ اللہ تعالیٰ
فقیر آھی.

۳۷۵ء صانع، قدیم، علیم، حکیم، قادر، جی و جود تی
دلاّت کرن وارہون۔

وَلَا تَكْتُمُونَ فَبَيِّدُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرُوا بِهِ شَتًّا

ۛ ذڪار ڪيو ته انهن ان کي پنهنجي پٽي پٺيان اڇلائي ڇڏيو ۽ ان جي عيوض بيڪار مله

قَلِيلًا فَبُئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٤﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ

ورثاؤن ۳۷ سو ڪيڙي ۽ بچڙي خريداري آهي ۳۸ هرگز انهن کي ڏيان جيڪي پنهنجي ڪي ٽي خوش تين ٿا

بِمَا تَوَدُّ وَيُجِبُونَ أَنْ يُحَدِّثُوا بِمَا يَفْعَلُونَ فَلَا تَحْسِبَهُمْ

۽ ڳهرن ٿا ته بنا ڪم جي انهن جي تعريف ٿئي ۵۲۷۳ اهڙن کي عذابڪار

بِمَفَازَةٍ مِّنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾ وَبِاللّهِ مُلْكٌ

هرگز بري دڄائندا ۽ انهن لاءِ دردناڪ عذاب آهي . ۽ آسمان ۽ زمين جي

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾ إِنَّ فِي

بادشاهہ اللہ ہی لاء ہے آمین ۱۳۷۲ء اللہ مرستیٰ تی قادر آھی . بیشک

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَاخْتَلَفَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ لَأَيِّتٍ

نشانوں آھن

﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَفَعُودًا وَ

[illegible]

عَلَّمَ حُنُوزَهُمْ وَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

ک. ا. من المذبح: ۳۷۷ ~ انذرتهم من ان يذبحوا

اَتَيْنَا مَا خَافْتِ هَذَا بَاطِلٌ لَّهِ سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٩١﴾

[illegible]

اَيُّ اسْمٍ اِلَهِا رَ تَوْحِي بِكَ رَ تَوْحِيَا اِهْنُ نَوِي بِطَاعِي اِهْيَا سَانِي دَوْرِي بِعَدَابِ ۞ ۞ ۞

رَبِّهِ الْكَافِرِينَ لَا يَرْجُوا قِيَامَ يَوْمِهِمْ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ

ای اسان جا پائہاں بیشک توجہن ئی دون چہرودوان ئی ضرور توعودا کئیو ۽ حامی جو کو

مِنْ الصَّادِقِينَ ﴿٩٣﴾ لِيَأْتِيَ سَبْعًا مِّنْ ذِي الْقُرْبَىٰ بِرَيْبٍ أَوْ

مددگار د آهي. اي اسان جا پالهار اسان هڪ ڀڙهي ٿيندڙ کان ٻڌو ته جيڪو اسان لاءِ رهندڙي ڀيرو

امنا برپیکر و ما را برکت و عطر لایق تو بود و بر عبادت تو ایستادیم

منزل ۱

۳۷۶ جن جو عقل بغض کان پاک هجي ۽ مخلوق جي عجائبي ۽ غرائب کي امتياز ۽ استدلال جي نظر سان ڏسند اهو جن ۳۷۷ يعني سموري احوال ۾ مسلم شريف ۾ روايت ٿيل آهي ته سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن سڀني وقتن ۾ الله جو ذڪر فرمائيندا هئا. ٻانهي جو ڪو حال الله جي ياد کان خالي نه هئڻ گهرجي. حديث شريف ۾ آهي ته جيڪو بهشتي باغن جي خوشي ۽ آرام پسند ڪري ۽ ان کي جڳائي ته الله جي ذڪر جي بهيڻي ڪري ۳۷۸ ۽ ان مان انهن جي ٺاهيندڙ جي قدرت ۽ حڪمت تي استدلال ڪن ٿا. هي چوڻدي ته. ۳۷۹ بلڪ پنهنجي معرفت جو دليل بنايو.

۳۸۰ هن آوازمان مُراد یا مسدّد العرصی اللہ علیہ وسلم جن آھن، جن جي شان ۾ دَاعِيَاۤ اِلَى اللّٰهِ بِاِذْنِهٖ وَاُورَ آھي يا قرآنِ کريم.

وَتَوْفِقَا مَعَ الْآبَرَارِ ۝ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَ
 لَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْبِعَادَ ۝ فَاسْتَجَابَ
 لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أَضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنْكُمْ مِّمَّنْ ذُكِّرُوا
 أَنْتَ بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ
 دِيَارِهِمْ وَأُودُوا فِي سَبِيلِي وَقَتَلُوا الْأَكْفَرَانَ عَنْهُمْ
 سِيبَاتُهُمْ وَلَدْخَلَهُمْ جَنَّتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
 تَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ۝
 لَا يَغْرُوكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ۝ مَتَاعٌ قَلِيلٌ
 ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ۝ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا
 رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
 نَزَّلًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِّلْآبَرَارِ ۝ وَإِنَّ
 مِنَ أَهْلِ الْكِتَابِ لَنَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ
 فِي بَيْتِكَ كِتَابَ وَارِنَ مَن كَتَبَ إِيْمَانًا آتَيْنَا اللَّهُ تِي بِيَانًا تِي جِيْرَاهِي لِيْلَ لَوُكَا

منزل

۳۸۱ نبيين ۽ صالحن سان، جو اسان انهن جي فرمانبردارن ۾ داخل ڪيا
 وڃون. ۳۸۲ قتل ۽ رحمت. ۳۸۳ ۽ عمان جي جزير عورت ۽ مرد جي
 وچ ۾ ڪوفت ۾ آهي. شان نزول :- امل المؤمنين حضرت ام سلمه رضی اللہ
 تعالیٰ عنہا عرض ڪريار رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم! مان هجرت ۾
 عورتن جو ڪجهه ڏکڻي ۾ ٿي ٻڌان، يعني مردن جا فضائل ۽ معلوم ٿيا
 پر هي به معلوم ٿئي ته عورتن کي به هجرت جو ڪجهه ثواب ملندو؟ ان تي هي
 آيت نازل ٿي ۽ انهن جي تسڪين فرمائي ويئي ته ڏاڍا عمل تي مرتب آهي ۽
 عورت جو عمل هجي يا مرد جو. ۳۸۴ هي سڀ الله جو فضل ۽ ڪرم آهي. ۳۸۵
 شان نزول :- سامانن جي هڪ جماعت چيو ته الله جاد شمن ڪافر ۽ مشرڪ
 ته عيش آرام ۾ آهن ۽ اسان تنگي ۽ تڪليف ۾. ان تي هي آيت نازل ٿي ۽
 انهن کي ٻڌايو ويو ته ڪافرن جو اهو عيش ٿوري فائدي وارو آهي ۽ انجا
 خراب. ۳۸۶ بخاري ۽ مسلم شريف جي حديث ۾ آهي ته حضرت عمر رضی اللہ
 عنه، حضور سيد عالم صلی اللہ علیہ وسلم جن جي حاويلي مبارڪ ۾ حاضر ٿيو
 ان ڏند ۾ ٻنهي جهانن جاسر اهرڪ ٿڌي تي آرام فرما آهن، چمڙي
 جو وهائڻ، جنهن ۾ ناياب جو ريش ۾ پيل آهي سومي مبارڪ جي هيٺان
 آهي. جسرا قدس تي ٿڌي جانشان تي ويا آهن. اهو حال ڏسي حضرت
 فاروق اعظم رضی اللہ عنه، سيد عالم صلی اللہ علیہ وسلم جن روئڻ جو سبب
 پڇڻ فرمايو، عرض ڪيا ٿين ته يا رسول الله! قيصر ۽ ڪسري عيش ۽ آرام
 ۾ رهن ۽ توهان خدا جا رسول هوندي به هن حالت ۾! فرمايائون ڇا!
 توکي پسند نه آهي ته انهن لاءِ دنيا هجي يا اسان لاءِ آخرت. ۳۸۷ شان
 نزول :- حضرت ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنهما فرمايو هي آيت حبشه
 جي بادشاه نجاشي جي حق ۾ نازل ٿي. ان جي وفات جي ڏينهن سيد عالم صلی
 اللہ علیہ وسلم جن پنهنجن صحابن کي نوايو هو ۽ پنهجي پاي جي خاني جي غاز
 ۾ هو. جنهن بي ملڪ ۾ وفات ڪئي آهي. حضور جن جنت البقيع شريف
 ۾ تشريهي وئي ۽ پايه جنت جي زمين سندن سامهون ڪئي ويئي ۽ نجاشي
 بادشاه جو جنازو اڳيان ٿيو ۽ ان تي پاڻ چئن تڪبيرن سان غارت ٿي
 ۽ ان جي لاءِ بخشش جي دعا فرمايائون، سبحان الله! ڇا نظر آهي!
 چاشان آهي!! حبشه جي سرزمين حجاز ۾ سامهون پيش ڪئي وڃي ٿي.
 منافقن ان تي طعن ڪيو ۽ چيو ته تو سوحبشي جي نصراني تي غارت ٿي
 ٿا، جنهن کي پاڻ ڪڏهن ڏٺو به ڏاڻ ۽ اهو سندن دين تي به دٻو، ان
 تي الله تعالیٰ هي آيت نازل فرمائي.

۳۸۸ عاجزي ۽ انڪساري، نور تي ۽ اخلاص سان. ۳۸۹ جيئن يهودين جا رئيس وٺن ٿا. ۳۹۰ پنهجي دين تي ۽ ان کي ڪنهن سختي ۽ تڪليف وغيره جي سببان نه ڇڏيو. صبري
 معنيٰ حضرت جنيد رضی اللہ عنه فرمايو ته صبر نفس کي ناپسند امر تي روڪڻ آهي بغير گهرهت جي. ڪن حڪيمن چيو، صبر جا ٽي قسم آهن: ۱. شڪايت جو ڇڏڻ، ۲. قضا جو قبول ڪرڻ.
 ۳. سڄي رضا ۽

۱. سورة نساء مدينيه طيبه ۾ نازل ٿي. هن ۾ هڪ سؤ سته آيتون، ٽي هزار پنجتاليه ڪلام ۽ سور هن هزار تيه حرف آهن. ۲. هي خطاب عام آهي سموري بني
 آدم کي. ۳. ابرالبشر حضرت آدم مان، جنهن کي غير ماءُ تي پنهجي مقامي مان پيدا ڪيو هئائين. انسان جي پيدائش جي شروعات جريان ڪري قدرت الاهيه جي عظمت جو بيان فرمايو ويو،
 جيتوڻيڪ دنيا جاني دين بدعقلي ۽ بي سمجهي سان ان تي نزولي ڪرڻ به سمجه ۽ عقل وارا سمجهن ٿا ته هي مضمون اهڙي زبردست دليل سان ثابت آهي، جنهن جو انڪار
 مشڪل آهي. مردم شماري جو حساب خبرت تي ٿو ته اڄ کان سؤ سال اڳ دنيا ۾ انسان جو تعداد گهڻو گهٽ هو. ان کان اڳ اڃان به گهٽ، اهڙي طرح ماضي جي طرف هلندي
 چٽو ته بيان جا گهڻا تعداد هڪ شخص تي وڃي ختم ٿين ٿا. سيد سگورا دنيا ۾ ڪو وڻر ملندو آهي مگر ماضي ۾ انهن جي انتها سيد عالم صلی اللہ علیہ وسلم جن جي واحد ذات مبارڪ تي ٿيندي
 بني اسرائيل ڪيترا به هجن، مگر انهي سموري گهڻائي جو مرجع حضرت يعقوب عليه السلام جي هڪ ئي ذات ٿيندي. اهڙي طرح اڃا ماضي هلي شروع ڪجي ته انسان جي سمورن شاخن
 ۽ قبيلن جي انتها هڪ ذات تي ٿيندي، ان جو نالو الله جي ڪتابن ۾ آدم عليه السلام آهي ۽ ممڪن نه آهي ته اهو هڪ شخص جڻي به نسل جي معنيٰ واري طرفي سان پيدا ٿي
 سگهي. جيڪڏهن ان لاءِ بي گهره ڄڻ فرض به ڪيو وڃي ته ماءُ ڪٿان اچي. ان ڪري ضروري آهي ته ان جي پيدائش بغير ماءُ ٿي ۽ جي هجي ۽ جڏهن بغير ماءُ ٿي
 جي پيدا ٿيو ته پوءِ يقيناً انهن عنصرن مان پيدا ٿيندو. جيڪي ان جي وجود ۾ لڌا وڃن ٿا. وري عنصرن مان جيڪو عنصر ان جو مسڪن هجي ۽ جنهن کان سواءِ ٻئي
 ۱. ۲. ۳. ۴. ۵. ۶. ۷. ۸. ۹. ۱۰. ۱۱. ۱۲. ۱۳. ۱۴. ۱۵. ۱۶. ۱۷. ۱۸. ۱۹. ۲۰. ۲۱. ۲۲. ۲۳. ۲۴. ۲۵. ۲۶. ۲۷. ۲۸. ۲۹. ۳۰. ۳۱. ۳۲. ۳۳. ۳۴. ۳۵. ۳۶. ۳۷. ۳۸. ۳۹. ۴۰. ۴۱. ۴۲. ۴۳. ۴۴. ۴۵. ۴۶. ۴۷. ۴۸. ۴۹. ۵۰. ۵۱. ۵۲. ۵۳. ۵۴. ۵۵. ۵۶. ۵۷. ۵۸. ۵۹. ۶۰. ۶۱. ۶۲. ۶۳. ۶۴. ۶۵. ۶۶. ۶۷. ۶۸. ۶۹. ۷۰. ۷۱. ۷۲. ۷۳. ۷۴. ۷۵. ۷۶. ۷۷. ۷۸. ۷۹. ۸۰. ۸۱. ۸۲. ۸۳. ۸۴. ۸۵. ۸۶. ۸۷. ۸۸. ۸۹. ۹۰. ۹۱. ۹۲. ۹۳. ۹۴. ۹۵. ۹۶. ۹۷. ۹۸. ۹۹. ۱۰۰. ۱۰۱. ۱۰۲. ۱۰۳. ۱۰۴. ۱۰۵. ۱۰۶. ۱۰۷. ۱۰۸. ۱۰۹. ۱۱۰. ۱۱۱. ۱۱۲. ۱۱۳. ۱۱۴. ۱۱۵. ۱۱۶. ۱۱۷. ۱۱۸. ۱۱۹. ۱۲۰. ۱۲۱. ۱۲۲. ۱۲۳. ۱۲۴. ۱۲۵. ۱۲۶. ۱۲۷. ۱۲۸. ۱۲۹. ۱۳۰. ۱۳۱. ۱۳۲. ۱۳۳. ۱۳۴. ۱۳۵. ۱۳۶. ۱۳۷. ۱۳۸. ۱۳۹. ۱۴۰. ۱۴۱. ۱۴۲. ۱۴۳. ۱۴۴. ۱۴۵. ۱۴۶. ۱۴۷. ۱۴۸. ۱۴۹. ۱۵۰. ۱۵۱. ۱۵۲. ۱۵۳. ۱۵۴. ۱۵۵. ۱۵۶. ۱۵۷. ۱۵۸. ۱۵۹. ۱۶۰. ۱۶۱. ۱۶۲. ۱۶۳. ۱۶۴. ۱۶۵. ۱۶۶. ۱۶۷. ۱۶۸. ۱۶۹. ۱۷۰. ۱۷۱. ۱۷۲. ۱۷۳. ۱۷۴. ۱۷۵. ۱۷۶. ۱۷۷. ۱۷۸. ۱۷۹. ۱۸۰. ۱۸۱. ۱۸۲. ۱۸۳. ۱۸۴. ۱۸۵. ۱۸۶. ۱۸۷. ۱۸۸. ۱۸۹. ۱۹۰. ۱۹۱. ۱۹۲. ۱۹۳. ۱۹۴. ۱۹۵. ۱۹۶. ۱۹۷. ۱۹۸. ۱۹۹. ۲۰۰. ۲۰۱. ۲۰۲. ۲۰۳. ۲۰۴. ۲۰۵. ۲۰۶. ۲۰۷. ۲۰۸. ۲۰۹. ۲۱۰. ۲۱۱. ۲۱۲. ۲۱۳. ۲۱۴. ۲۱۵. ۲۱۶. ۲۱۷. ۲۱۸. ۲۱۹. ۲۲۰. ۲۲۱. ۲۲۲. ۲۲۳. ۲۲۴. ۲۲۵. ۲۲۶. ۲۲۷. ۲۲۸. ۲۲۹. ۲۳۰. ۲۳۱. ۲۳۲. ۲۳۳. ۲۳۴. ۲۳۵. ۲۳۶. ۲۳۷. ۲۳۸. ۲۳۹. ۲۴۰. ۲۴۱. ۲۴۲. ۲۴۳. ۲۴۴. ۲۴۵. ۲۴۶. ۲۴۷. ۲۴۸. ۲۴۹. ۲۵۰. ۲۵۱. ۲۵۲. ۲۵۳. ۲۵۴. ۲۵۵. ۲۵۶. ۲۵۷. ۲۵۸. ۲۵۹. ۲۶۰. ۲۶۱. ۲۶۲. ۲۶۳. ۲۶۴. ۲۶۵. ۲۶۶. ۲۶۷. ۲۶۸. ۲۶۹. ۲۷۰. ۲۷۱. ۲۷۲. ۲۷۳. ۲۷۴. ۲۷۵. ۲۷۶. ۲۷۷. ۲۷۸. ۲۷۹. ۲۸۰. ۲۸۱. ۲۸۲. ۲۸۳. ۲۸۴. ۲۸۵. ۲۸۶. ۲۸۷. ۲۸۸. ۲۸۹. ۲۹۰. ۲۹۱. ۲۹۲. ۲۹۳. ۲۹۴. ۲۹۵. ۲۹۶. ۲۹۷. ۲۹۸. ۲۹۹. ۳۰۰. ۳۰۱. ۳۰۲. ۳۰۳. ۳۰۴. ۳۰۵. ۳۰۶. ۳۰۷. ۳۰۸. ۳۰۹. ۳۱۰. ۳۱۱. ۳۱۲. ۳۱۳. ۳۱۴. ۳۱۵. ۳۱۶. ۳۱۷. ۳۱۸. ۳۱۹. ۳۲۰. ۳۲۱. ۳۲۲. ۳۲۳. ۳۲۴. ۳۲۵. ۳۲۶. ۳۲۷. ۳۲۸. ۳۲۹. ۳۳۰. ۳۳۱. ۳۳۲. ۳۳۳. ۳۳۴. ۳۳۵. ۳۳۶. ۳۳۷. ۳۳۸. ۳۳۹. ۳۴۰. ۳۴۱. ۳۴۲. ۳۴۳. ۳۴۴. ۳۴۵. ۳۴۶. ۳۴۷. ۳۴۸. ۳۴۹. ۳۵۰. ۳۵۱. ۳۵۲. ۳۵۳. ۳۵۴. ۳۵۵. ۳۵۶. ۳۵۷. ۳۵۸. ۳۵۹. ۳۶۰. ۳۶۱. ۳۶۲. ۳۶۳. ۳۶۴. ۳۶۵. ۳۶۶. ۳۶۷. ۳۶۸. ۳۶۹. ۳۷۰. ۳۷۱. ۳۷۲. ۳۷۳. ۳۷۴. ۳۷۵. ۳۷۶. ۳۷۷. ۳۷۸. ۳۷۹. ۳۸۰. ۳۸۱. ۳۸۲. ۳۸۳. ۳۸۴. ۳۸۵. ۳۸۶. ۳۸۷. ۳۸۸. ۳۸۹. ۳۹۰. ۳۹۱. ۳۹۲. ۳۹۳. ۳۹۴. ۳۹۵. ۳۹۶. ۳۹۷. ۳۹۸. ۳۹۹. ۴۰۰. ۴۰۱. ۴۰۲. ۴۰۳. ۴۰۴. ۴۰۵. ۴۰۶. ۴۰۷. ۴۰۸. ۴۰۹. ۴۱۰. ۴۱۱. ۴۱۲. ۴۱۳. ۴۱۴. ۴۱۵. ۴۱۶. ۴۱۷. ۴۱۸. ۴۱۹. ۴۲۰. ۴۲۱. ۴۲۲. ۴۲۳. ۴۲۴. ۴۲۵. ۴۲۶. ۴۲۷. ۴۲۸. ۴۲۹. ۴۳۰. ۴۳۱. ۴۳۲. ۴۳۳. ۴۳۴. ۴۳۵. ۴۳۶. ۴۳۷. ۴۳۸. ۴۳۹. ۴۴۰. ۴۴۱. ۴۴۲. ۴۴۳. ۴۴۴. ۴۴۵. ۴۴۶. ۴۴۷. ۴۴۸. ۴۴۹. ۴۵۰. ۴۵۱. ۴۵۲. ۴۵۳. ۴۵۴. ۴۵۵. ۴۵۶. ۴۵۷. ۴۵۸. ۴۵۹. ۴۶۰. ۴۶۱. ۴۶۲. ۴۶۳. ۴۶۴. ۴۶۵. ۴۶۶. ۴۶۷. ۴۶۸. ۴۶۹. ۴۷۰. ۴۷۱. ۴۷۲. ۴۷۳. ۴۷۴. ۴۷۵. ۴۷۶. ۴۷۷. ۴۷۸. ۴۷۹. ۴۸۰. ۴۸۱. ۴۸۲. ۴۸۳. ۴۸۴. ۴۸۵. ۴۸۶. ۴۸۷. ۴۸۸. ۴۸۹. ۴۹۰. ۴۹۱. ۴۹۲. ۴۹۳. ۴۹۴. ۴۹۵. ۴۹۶. ۴۹۷. ۴۹۸. ۴۹۹. ۵۰۰. ۵۰۱. ۵۰۲. ۵۰۳. ۵۰۴. ۵۰۵. ۵۰۶. ۵۰۷. ۵۰۸. ۵۰۹. ۵۱۰. ۵۱۱. ۵۱۲. ۵۱۳. ۵۱۴. ۵۱۵. ۵۱۶. ۵۱۷. ۵۱۸. ۵۱۹. ۵۲۰. ۵۲۱. ۵۲۲. ۵۲۳. ۵۲۴. ۵۲۵. ۵۲۶. ۵۲۷. ۵۲۸. ۵۲۹. ۵۳۰. ۵۳۱. ۵۳۲. ۵۳۳. ۵۳۴. ۵۳۵. ۵۳۶. ۵۳۷. ۵۳۸. ۵۳۹. ۵۴۰. ۵۴۱. ۵۴۲. ۵۴۳. ۵۴۴. ۵۴۵. ۵۴۶. ۵۴۷. ۵۴۸. ۵۴۹. ۵۵۰. ۵۵۱. ۵۵۲. ۵۵۳. ۵۵۴. ۵۵۵. ۵۵۶. ۵۵۷. ۵۵۸. ۵۵۹. ۵۶۰. ۵۶۱. ۵۶۲. ۵۶۳. ۵۶۴. ۵۶۵. ۵۶۶. ۵۶۷. ۵۶۸. ۵۶۹. ۵۷۰. ۵۷۱. ۵۷۲. ۵۷۳. ۵۷۴. ۵۷۵. ۵۷۶. ۵۷۷. ۵۷۸. ۵۷۹. ۵۸۰. ۵۸۱. ۵۸۲. ۵۸۳. ۵۸۴. ۵۸۵. ۵۸۶. ۵۸۷. ۵۸۸. ۵۸۹. ۵۹۰. ۵۹۱. ۵۹۲. ۵۹۳. ۵۹۴. ۵۹۵. ۵۹۶. ۵۹۷. ۵۹۸. ۵۹۹. ۶۰۰. ۶۰۱. ۶۰۲. ۶۰۳. ۶۰۴. ۶۰۵. ۶۰۶. ۶۰۷. ۶۰۸. ۶۰۹. ۶۱۰. ۶۱۱. ۶۱۲. ۶۱۳. ۶۱۴. ۶۱۵. ۶۱۶. ۶۱۷. ۶۱۸. ۶۱۹. ۶۲۰. ۶۲۱. ۶۲۲. ۶۲۳. ۶۲۴. ۶۲۵. ۶۲۶. ۶۲۷. ۶۲۸. ۶۲۹. ۶۳۰. ۶۳۱. ۶۳۲. ۶۳۳. ۶۳۴. ۶۳۵. ۶۳۶. ۶۳۷. ۶۳۸. ۶۳۹. ۶۴۰. ۶۴۱. ۶۴۲. ۶۴۳. ۶۴۴. ۶۴۵. ۶۴۶. ۶۴۷. ۶۴۸. ۶۴۹. ۶۵۰. ۶۵۱. ۶۵۲. ۶۵۳. ۶۵۴. ۶۵۵. ۶۵۶. ۶۵۷. ۶۵۸. ۶۵۹. ۶۶۰. ۶۶۱. ۶۶۲. ۶۶۳. ۶۶۴. ۶۶۵. ۶۶۶. ۶۶۷. ۶۶۸. ۶۶۹. ۶۷۰. ۶۷۱. ۶۷۲. ۶۷۳. ۶۷۴. ۶۷۵. ۶۷۶. ۶۷۷. ۶۷۸. ۶۷۹. ۶۸۰. ۶۸۱. ۶۸۲. ۶۸۳. ۶۸۴. ۶۸۵. ۶۸۶. ۶۸۷. ۶۸۸. ۶۸۹. ۶۹۰. ۶۹۱. ۶۹۲. ۶۹۳. ۶۹۴. ۶۹۵. ۶۹۶. ۶۹۷. ۶۹۸. ۶۹۹. ۷۰۰. ۷۰۱. ۷۰۲. ۷۰۳. ۷۰۴. ۷۰۵. ۷۰۶. ۷۰۷. ۷۰۸. ۷۰۹. ۷۱۰. ۷۱۱. ۷۱۲. ۷۱۳. ۷۱۴. ۷۱۵. ۷۱۶. ۷۱۷. ۷۱۸. ۷۱۹. ۷۲۰. ۷۲۱. ۷۲۲. ۷۲۳. ۷۲۴. ۷۲۵. ۷۲۶. ۷۲۷. ۷۲۸. ۷۲۹. ۷۳۰. ۷۳۱. ۷۳۲. ۷۳۳. ۷۳۴. ۷۳۵. ۷۳۶. ۷۳۷. ۷۳۸. ۷۳۹. ۷۴۰. ۷۴۱. ۷۴۲. ۷۴۳. ۷۴۴. ۷۴۵. ۷۴۶. ۷۴۷. ۷۴۸. ۷۴۹. ۷۵۰. ۷۵۱. ۷۵۲. ۷۵۳. ۷۵۴. ۷۵۵. ۷۵۶. ۷۵۷. ۷۵۸. ۷۵۹. ۷۶۰. ۷۶۱. ۷۶۲. ۷۶۳. ۷۶۴. ۷۶۵. ۷۶۶. ۷۶۷. ۷۶۸. ۷۶۹. ۷۷۰. ۷۷۱. ۷۷۲. ۷۷۳. ۷۷۴. ۷۷۵. ۷۷۶. ۷۷۷. ۷۷۸. ۷۷۹. ۷۸۰. ۷۸۱. ۷۸۲. ۷۸۳. ۷۸۴. ۷۸۵. ۷۸۶. ۷۸۷. ۷۸۸. ۷۸۹. ۷۹۰. ۷۹۱. ۷۹۲. ۷۹۳. ۷۹۴. ۷۹۵. ۷۹۶. ۷۹۷. ۷۹۸. ۷۹۹. ۸۰۰. ۸۰۱. ۸۰۲. ۸۰۳. ۸۰۴. ۸۰۵. ۸۰۶. ۸۰۷. ۸۰۸. ۸۰۹. ۸۱۰. ۸۱۱. ۸۱۲. ۸۱۳. ۸۱۴. ۸۱۵. ۸۱۶. ۸۱۷. ۸۱۸. ۸۱۹. ۸۲۰. ۸۲۱. ۸۲۲. ۸۲۳. ۸۲۴. ۸۲۵. ۸۲۶. ۸۲۷. ۸۲۸. ۸۲۹. ۸۳۰. ۸۳۱. ۸۳۲. ۸۳۳. ۸۳۴. ۸۳۵. ۸۳۶. ۸۳۷. ۸۳۸. ۸۳۹. ۸۴۰. ۸۴۱. ۸۴۲. ۸۴۳. ۸۴۴. ۸۴۵. ۸۴۶. ۸۴۷. ۸۴۸. ۸۴۹. ۸۵۰. ۸۵۱. ۸۵۲. ۸۵۳. ۸۵۴. ۸۵۵. ۸۵۶. ۸۵۷. ۸۵۸. ۸۵۹. ۸۶۰. ۸۶۱. ۸۶۲. ۸۶۳. ۸۶۴. ۸۶۵. ۸۶۶. ۸۶۷. ۸۶۸. ۸۶۹. ۸۷۰. ۸۷۱. ۸۷۲. ۸۷۳. ۸۷۴. ۸۷۵. ۸۷۶. ۸۷۷. ۸۷۸. ۸۷۹. ۸۸۰. ۸۸۱. ۸۸۲. ۸۸۳. ۸۸۴. ۸۸۵. ۸۸۶. ۸۸۷. ۸۸۸. ۸۸۹. ۸۹۰. ۸۹۱. ۸۹۲. ۸۹۳. ۸۹۴. ۸۹۵. ۸۹۶. ۸۹۷. ۸۹۸. ۸۹۹. ۹۰۰. ۹۰۱. ۹۰۲. ۹۰۳. ۹۰۴. ۹۰۵. ۹۰۶. ۹۰۷. ۹۰۸. ۹۰۹. ۹۱۰. ۹۱۱. ۹۱۲. ۹۱۳. ۹۱۴. ۹۱۵. ۹۱۶. ۹۱۷. ۹۱۸. ۹۱۹. ۹۲۰. ۹۲۱. ۹۲۲. ۹۲۳. ۹۲۴. ۹۲۵. ۹۲۶. ۹۲۷. ۹۲۸. ۹۲۹. ۹۳۰. ۹۳۱. ۹۳۲. ۹۳۳. ۹۳۴. ۹۳۵. ۹۳۶. ۹۳۷. ۹۳۸. ۹۳۹. ۹۴۰. ۹۴۱. ۹۴۲. ۹۴۳. ۹۴۴. ۹۴۵. ۹۴۶. ۹۴۷. ۹۴۸. ۹۴۹. ۹۵۰. ۹۵۱. ۹۵۲. ۹۵۳. ۹۵۴. ۹۵۵. ۹۵۶. ۹۵۷. ۹۵۸. ۹۵۹. ۹۶۰. ۹۶۱. ۹۶۲. ۹۶۳. ۹۶۴. ۹۶۵. ۹۶۶. ۹۶۷. ۹۶۸. ۹۶۹. ۹۷۰. ۹۷۱. ۹۷۲. ۹۷۳. ۹۷۴. ۹۷۵. ۹۷۶. ۹۷۷. ۹۷۸. ۹۷۹. ۹۸۰. ۹۸۱. ۹۸۲. ۹۸۳. ۹۸۴. ۹۸۵. ۹۸۶. ۹۸۷. ۹۸۸. ۹۸۹. ۹۹۰. ۹۹۱. ۹۹۲. ۹۹۳. ۹۹۴. ۹۹۵. ۹۹۶. ۹۹۷. ۹۹۸. ۹۹۹. ۱۰۰۰. ۱۰۰۱. ۱۰۰۲. ۱۰۰۳. ۱۰۰۴. ۱۰۰۵. ۱۰۰۶. ۱۰۰۷. ۱۰۰۸. ۱۰۰۹. ۱۰۱۰. ۱۰۱۱. ۱۰۱۲. ۱۰۱۳. ۱۰۱۴. ۱۰۱۵. ۱۰۱۶. ۱۰۱۷. ۱۰۱۸. ۱۰۱۹. ۱۰۲۰. ۱۰۲۱. ۱۰۲۲. ۱۰۲۳. ۱۰۲۴. ۱۰۲۵. ۱۰۲۶. ۱۰۲۷. ۱۰۲۸. ۱۰۲۹. ۱۰۳۰. ۱۰۳۱. ۱۰۳۲. ۱۰۳۳. ۱۰۳۴. ۱۰۳۵. ۱۰۳۶. ۱۰۳۷. ۱۰۳۸. ۱۰۳۹. ۱۰۴۰. ۱۰۴۱. ۱۰۴۲. ۱۰۴۳. ۱۰۴۴. ۱۰۴۵. ۱۰۴۶. ۱۰۴۷. ۱۰۴۸. ۱۰۴۹. ۱۰۵۰. ۱۰۵۱. ۱۰۵۲. ۱۰۵۳. ۱۰۵۴. ۱۰۵۵. ۱۰۵۶. ۱۰۵۷. ۱۰۵۸. ۱۰۵۹. ۱۰۶۰. ۱۰۶۱. ۱۰۶۲. ۱۰۶۳. ۱۰۶۴. ۱۰۶۵. ۱۰۶۶. ۱۰۶۷. ۱۰۶۸. ۱۰۶۹. ۱۰۷۰. ۱۰۷۱. ۱۰۷۲. ۱۰۷۳. ۱۰۷۴. ۱۰۷۵. ۱۰۷۶. ۱۰۷۷. ۱۰۷۸. ۱۰۷۹. ۱۰۸۰. ۱۰۸۱. ۱۰۸۲. ۱۰۸۳. ۱۰۸۴. ۱۰۸۵. ۱۰۸۶. ۱۰۸۷. ۱۰۸۸. ۱۰۸۹. ۱۰۹۰. ۱۰۹۱. ۱۰۹۲. ۱۰۹۳. ۱۰۹۴. ۱۰۹۵. ۱۰۹۶. ۱۰۹۷. ۱۰۹۸. ۱۰۹۹. ۱۱۰۰. ۱۱۰۱. ۱۱۰۲. ۱۱۰۳. ۱۱۰۴. ۱۱۰۵. ۱۱۰۶. ۱۱۰۷. ۱۱۰۸. ۱۱۰۹. ۱۱۱۰. ۱۱۱۱. ۱۱۱۲. ۱۱۱۳. ۱۱۱۴. ۱۱۱۵. ۱۱۱۶. ۱۱۱۷. ۱۱۱۸. ۱۱۱۹. ۱۱۲۰. ۱۱۲۱. ۱۱۲۲. ۱۱۲۳. ۱۱۲۴. ۱۱۲۵. ۱۱۲۶. ۱۱۲۷. ۱۱۲۸. ۱۱۲۹. ۱۱۳۰. ۱۱۳۱. ۱۱۳۲. ۱۱۳۳. ۱۱۳۴. ۱۱۳۵. ۱۱۳۶. ۱۱۳۷. ۱۱۳۸. ۱۱۳۹. ۱۱۴۰. ۱۱۴۱. ۱۱۴۲. ۱۱۴۳. ۱۱۴۴. ۱۱۴۵. ۱۱۴۶. ۱۱۴۷. ۱۱۴۸. ۱۱۴۹. ۱۱۵۰. ۱۱۵۱. ۱۱۵۲. ۱۱۵۳. ۱۱۵۴. ۱۱۵۵. ۱۱۵۶. ۱۱۵۷. ۱۱۵۸. ۱۱۵۹. ۱۱۶۰. ۱۱۶۱. ۱۱۶۲. ۱۱۶۳. ۱۱۶۴. ۱۱۶۵. ۱۱۶۶. ۱۱۶۷. ۱۱۶۸. ۱۱۶۹. ۱۱۷۰. ۱۱۷۱. ۱۱۷۲. ۱۱۷۳. ۱۱۷۴. ۱۱

ميا هو ذرهي سگهي. لائن مآهي تراهوئي ان جي وجود ۾ غالب هي
 ان ڪري پيدائش جي نسبت انهي عنصر جي طرف ڪئي ويندي. هي ٻڌاڻو
 آهي ته جڏهن ٻه نسل جي معيول واپس هڪ شخص کان جاري نه ٿئي
 سگهي، ان ڪري ان سان گڏ هڪ ٻيو به هجي ته جوڙو ٿي وڃي ۽ اهو
 ٻيو شخص انساني، جيڪو ان کان پوءِ پيدا ٿئي، حڪمت جي اقتضا ۽ اهائي
 آهي ته ان جي جسم مان پيدا ڪيو وڃي، چوڻ هڪ شخص جي پيدائش
 سان قسم موجود ٿي ويو، مگر هي به لازم آهي ته ان جي خلقت پهرين
 انسان مان معيول واپس کان سواءِ ڪنهن ٻي طريقي سان هجي، چوڻ
 معيول واپس کان سواءِ ممڪن ٿي نه آهي ته هڪ ئي آهي.

ع
 ۱۱

انهي ڪري حڪمت الاهيه حضرت آدم جي ڪاٻي پاسي
 سندس ننڍو وقت ڪڍي ۽ ان مان ان جي بيبي حضرت حوا کي پيدا ٿيا
 جڏهن ته حضرت حو معيول واپس جي طريقي سان پيدا ٿي، انهي ڪري
 اها اولاد نه ٿي سگهي، جهڙي طرح ان طريقي جي خلاف انساني
 جسم مان گهڻا ٿي ڪيترائي پيدا ٿيندا آهن، اهي ان جي اولاد نه ٿا ٿي
 سگهن، ننڍن مان سڃاڻي ته حضرت آدم پاڻ وٽ حضرت حوا کي
 ٽن ٽن جنسي محبت دل ۾ موجود هئي لڳي، ان کي چيائين ته تون
 ڪير آهين؟ ان عرض ڪيو عورت، نه ميا ٿين چاڃي لا ۽ پيدا ڪئي
 وئي آهين؟ عرض ڪيائين توهان جي دل جي راحت جي لاءِ، ته پوءِ
 پاڻ ان سان ٻيهر جو مظاهرو ڪيائين.

۱۲ انهن کي ڏکيو. حديث شريف مآهي ته جيڪو رزق جي
 ڪشادگي گهري ته ان کي جڳائي ڏيئي مائٽي ڏيئي ۽ رشتيدارن جي
 نگهباني رکي. ۱۳ هه شان تڙول. هڪ شخص جي نگراني ۽ پران جي
 بيماري ٿئي جو گهڻو مال هو. جڏهن اهو بيمار بالغ ٿيو ۽ ان پنهنجو مال
 گهريو ڇاچي ته ان کان انڪار ڪيو. ان تي هي آيت نازل ٿي. ان کي ٻڌي
 ان شخص بيمار جو مال ان جي حوالي ڪيو ۽ چيو ته اسان الله ۽ ان جي
 رسول جي اطاعت ڪريون ٿا. ۱۴ يعني پنهنجا حلال مال. ۱۵
 بيمار جو مال جيڪو توهان جي لاءِ حرام آهي، ان کي سڻو سمجهي پنهنجي
 خراب مال سان تبديل نه ڪريو، چوڻ اهو خراب توهان جي لاءِ حلال
 ۽ پاڪ آهي ۽ هي حرام ۽ پلٽ. ۱۶ هه ۽ انهن جي حقن جي نگهباني
 ڏرڻي سگهندڙ.

۱۷ آيت جي معنيٰ ۾ چئبو ٿو ته انهن جي حقن جي ڀڃڪڙي نه ٿي

وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ خَشَعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا
 ۱۸ ۽ جيڪي انهن ڏانهن لائق وٺن ٿا انهن کي ڪا به ڪجهه آهي ۱۹ الله جي آيتن جي بدلي بڪا ڪرڻ نه ٿيندا آهن
 قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ
 ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰
 الْحِسَابُ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰
 وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰
 وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰

حفاظت ڪريو ۽ الله کان ڊڄندار هو ته من ارهان ڪامياب ٿيو

سورة النساء

سورة النساء

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ

وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَ

نِسَاءً ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

يَعْلَمُ أَيْمَانُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ

۱۸ اجنبی، جن مان ڪو ميت جو وارث نه هجي.

۱۹ ورهاست ڪرڻ کان اڳ ۽ اهو ڏيڻ مستحب آهي.

۲۰ هن مير سهرڙي مڙس، سهڻو راندو ۽ چڱي دعا سڀ داخل آهن هن آيت ۾ ميت جي ڇڏيل مال مان غير وارث رشتيدارن، يتيمن ۽ مسڪينن ۾ ڪجهه سڌي طور ڏيڻ ۽ سهڻي ڳالهه چوڻ جو حڪم ڏنو ويو. صاحب جي زماني ۾ ان تي عمل هو. محمد بن سيرين ڪاروايت آهي ته سندس والد ميراث جي ورهاست جي وقت هڪ پڪري ذبح ڪرائي ڪاڌو تيار ڪرايو ۽ رشتيدارن، يتيمن ۽ مسڪينن کي ڪارايو ۽ هي آيت پڙهيائين.

ابن سيرين، انهيءَ معنوم کي عبيده سلماڻي کان به روايت ڪيو آهي. ان ۾ هي به آهي، چيائين ته جيڪڏهن هي آيت نه آئي هجي ها ته اهو سڌو مال پنهنجي مال مان ڪريان ها.

تجسّم جنهن کي سوڳور چوندا آهن ۽ مسلمانن ۾ معمول آهي، سو هن آيت جو اتباع آهي ته ان ۾ رشتيدارن، يتيمن ۽ مسڪينن تي صدقو ٿئي ٿو ۽ ڪلمي جو ختم ۽ قرآن پاڪ جي تلاوت ۽ دعا ٿي وڃي. هن ۾ ڪن ماڻهن کي اجايو اصرار ٿي ويو آهي جيڪي بزرگن جي هن ۾ عمل جو ماخذ ته تلاوت ۽ ذڪر سگهيا باوجود ان جي، جواب ڏيو صاف قرآن پاڪ ۾ موجود هو، پر انهن پنهنجي راءِ کي دين ۾ داخل ڏنو ۽ چڱي ڪم جي روڪڻ تي اصرار ڪرڻ لڳا. الله هدايت ڪري.

۲۱ وصيت ڪيل ۽ يتيمن جا وارث ۽ اهي ماڻهو، جيڪي موت جي وقت مرڻ واري رت موجود هجن.

۲۲ ۽ مرڻ واري جي اولاد سان شفقت جي خلاف ڪا ڪارروائي نه ڪن، جنهن سان ان جي اولاد ڏسڻ ڏيڻ ٿئي.

۲۳ مريض وقت، ان جي موت جي وقت ويجهو موجود هجڻ وارن جي سڌي ڳالهه ته هي آهي ته ان کي سڌي ۽ وصيت ۾ رهي راءِ ڏيڻ ۽ اهو ايتري مال شايست ڪري، جنهن سان سندس اولاد مفلس ۽ تنگ دست نه رهجي وڃي ۽ وصيت ڪيل ۽ وارث جي سڌي ڳالهه هي آهي ته اهي مرڻ واري جي اولاد سان سهڻي خلق سان ڳالهائڻ، جيئن پنهنجي اولاد سان ڪندا آهن.

۲۴ يعني يتيمن جو مال ناحق ڪاڻ ٿو يا باهه ڪاڻ ٿو آهي، چيو ته اهو عذاب جو سبب آهي. حديث شريف ۾ آهي ته قيامت جي ڏينهن

حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينُ فَأَنزَلْنَاهُمْ

ورهاست وقت ماڻن ۽ يتيمن ۽ مسڪينن ۽ اچي وڃن ته انهيءَ مان انهن

مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ۝ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا

ڪي، ڪجهه ڏيو وڃي ۽ انهن سان سڌي ڳالهه ڪريو. ۲۱ ۽ ڊڄن اهي ته ماڻهو جيڪڏهن

مَنْ خَلْفَهُمْ ذُرِّيَّةٌ ضَعُفًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ

پنهنجي پويان ڪمزور اولاد ڇڏن ها ته انهن جو ڪين ڪين ڊڄي ها ڪين گھڙجي ته الله کان

وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ

ڊڄن ۲۲ ۽ سڌي ڳالهه ڪن. ۲۳ بيشڪ جيڪي يتيمن جو مال ناحق ڪاڻ ٿا، اهي ته

ظُلُمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ۝

پنهنجي ڀيٽ ۾ خالص باهه ۾ ڀرڻ ٿا، اجهو چڱي هٽندڙ باهه ۾ ويندا.

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلَّذِي لَكُمْ مِنَ الصَّوْتِ لِلنَّسَاءِ

الله توهان کي حڪم ڏئي ٿو ته توهان جي اولاد جي باري ۾ ۲۴ ڀيٽ جو حصو ٻن ڌيئرن جي برابر آهي ۽ ڪا

فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ

پوءِ جي فقط ڌيئرون آهن جيترو ٽيڪ ٻن کان مٿي ۲۵ ته انهن کي ميراث جو ٻه ٽيون ڇوڏي ۽ جيڪڏهن

كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِلَّذِي لَكُمْ مِنَ الصَّوْتِ لِلنَّسَاءِ

ڌيءُ هڪ هجي ته ان جو اڌ آهي ۲۶ ۽ فوٽي ۾ ۲۷ ۽ ڌيءُ مان هر هڪ کي سندس ميراث

السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ

جو چوڏهون حصو جيڪڏهن کيس اولاد هجي ۲۸ پوءِ جيڪڏهن فوٽي کي اولاد نه هجي

وَوَرِثَهُ أَبُوهُ وَإِلَهُهُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِلْمَاءِ

۽ ماءُ ۽ ڌيءُ وارث ڇڏيائين ۲۹ ۽ ماءُ جو ٽيون حصو پوءِ جيڪڏهن ان جا ڪي به ڀائرن يا ڀيڻن ۲۹ ۽ فوٽي

السُّدُسُ مِمَّا بَعْدَ وَصِيَّةِ يُوَصِّي بِهَا أَوْ دِينَ الْآبَاءِ وَكُمُ

جي ماءُ جو چوڏهون حصو ۳۰ بعد ان وصيت جي جو ڪري ويو ۽ قرض جي ۳۱ توهان جا ڀاءُ ۽

وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ إِلَيْهِمْ أَقْرَبَ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةٌ مِّن

توهان جا ڀيٽ چاچا ۽ ڀاونهن مان ڪنهن توهان جي ڪرڻ گھڻا ايندا ۳۲ هي حصو مقرر آهي الله

منزل ۱

يتيمن جو مال ڪاڻ ٿو وارا هن طرح اٿاريا ويندا آهن جنهن جي قبرن مان ۽ انهن جي رات ۽ ڪنن مان ڏوهون نڪرن ۽ هوندو، ماڻهو تنهن کي سڃاڻيندا ته اهو يتيم جو مال ڪاڻ ٿو وارا آهن. ۲۵ ورثي جي متعلق. ۲۶ جيڪڏهن ميت ڀيٽ ۽ ڌيئرون ٻئي ڇڏيا هجن ته پوءِ. ۲۷ يعني ڌيءُ جو حصو ٻيٽ کان آهي ۽ جيڪڏهن مرڻ واري صرف چوڪرا ڇڏيا هجن ته سمورو مال انهن جو. ۲۸ يا به. ۲۹ هن مان معلوم ٿيو ته جيڪڏهن فقط هڪ چوڪرو وارث رهيو ته سمورو مال ان جو ٿيندو، ڇو ته مٿي پڻ جو حصو ٽي جي حصي کان ٻيڻو ٿيو ويو آهي. پر ۽ جڏهن اڪيلي چوڪري جو اٿيو ته اڪيلي ٻيٽ جو ان کان ٻيڻو ٿيو ۽ اهو سمورو مال آهي. ۳۰ ته ٽوڙي چوڪرو هجي يا چوڪري، جو انهن مان هر هڪ کي اولاد ڇڏيو هجي ٿو. ۳۱ يعني صرف ماءُ ڀيٽي ۽ جيڪڏهن ماءُ ڀيٽي سان گڏ مڙس يا زال مان ڪنهن کي ڇڏيائين ته پوءِ ماءُ جو حصو مڙس جي حصي مان ڪڍڻ کان پوءِ جيڪو باقي بچي، ان جو ٽيون حصو ٿيندو ۽ ڏس سوري مان ٽيون حصو. ۳۲ سڳا ٽوڙي ڀيڻا (ماتيل). ۳۳ ۽ هڪ ڌيءُ يا ڀاءُ هجي ته اهو ماءُ جو حصو نه ٿو گھٽائي سگھي. ۳۴ ڇو ته وصيت ۽ قرض، وري ٿي جي ورهاست کان مقدم آهي ۽ قرض، وصيت تي به مقدم آهي، حديث شريف ۾ آهي ته إِنَّ الدِّينَ قَبْلُ الْوَصِيَّةِ. ۳۵ ان ڪري حصن جو مقرر ڪرڻ توهان جي راءِ تي نه ڇڏيائين.

اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝ وَلَكُمْ نَصْفُ مَا تَرَكَ

جي طرف کان، بيشڪ الله علم وارو حکمت وارو آهي. ۽ توهان جون زالون جيڪي ڇڏي وڃن
اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ

ان مان توهان جو اڌ آهي جيڪڏهن انهن کي اولاد ڏهجي پر جيڪڏهن انهن کي اولاد ڏهجي ته انهن جي
فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدٍ وَصِيَّةٌ يُوَصِّينَ بِهَا

ترڪي مان توهان جي چوٽائي آهي وصيت کان پوءِ جيڪا ڪري وڃن ۽ قرض ڪڍي ڪري
اَوْ دَيْنٌ ۚ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ

۽ زالن جي واسطي چوٽون حصو آهي ۽ توهان جي ميراث مان، جيڪڏهن توهان جي اولاد ڏهجي، پوءِ جي توهان
فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ مِنْ بَعْدِ

ڪي اولاد ڏهجي ته انهن جو انون حصو آهي ۽ توهان جي ترڪي مان بعد وصيت جي جو توهان ڪري وڃو
وَصِيَّةٌ يُوَصُّونَ بِهَا اَوْ دَيْنٌ ۚ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً

۽ قرض ڪڍي ڪري ۽ جيڪڏهن ڪنهن اهڙي مرد يا عورت جي ملڪيت و رهائجي ٿي جنهن
اَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ

ماءُ ۽ پيءُ ۽ اولاد ڪجهه ڇڏيو هجي ۽ ان کي مان ٿي يا پيءُ آهي ته انهن مان هر هڪ کي چوٿون حصو پوءِ جي
فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرًا مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ

اهي پيءُ پيءُ هڪ کان وڌيڪ آهن ته سمول ٽهائي ٽن ۾ شريڪ آهن ۽ ۳ مڙميت جي وصيت
بَعْدَ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةٌ مِنَ اللَّهِ

۽ قرض ڪڍي ڪري ۽ جنهن ميانمي نقصان نه پهچايو هجي ۽ ۳۱ الله جو حڪم آهي
وَاللَّهُ عَلَيْهِ حَلِيمٌ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

۽ الله جا حُدُودَ، برد بار آهي، هي الله جو حدون آهن ۽ جيڪو حڪم مڃي الله ۽ الله جي رسول جو
يَدْخُلْهُ جَدَّتْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ

الله ان کي باغن ۾ داخل ڪندو جنهن هيٺان نهرون جاري آهن، هميشه ان ۾ رهندا ۽ اها ئي
وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

وڌيڪا سياري آهي، ۽ جيڪو الله ۽ ان جي رسول جي نافرمان ڪري ۽ ان جو سسروريون حدون

مثل

جيڪڏهن ميت ڏي يا پوٽي يا هيٺ جي ڪاپوٽي ڇڏي هجي ته پوءِ پيءُ ۽ چوٿون حصو ۽ اهو باقي به حاصل ڪندو جيڪو اصحاب الفرائض کي ڏيڻ کان پوءِ بچي. ۽ اڌ وٺي ٿي ۽ چوٿون

پيءُ جي ڏهڻ جي صورت ۾ پيءُ جي ڏهڻ جي صورت ۾، سواءِ ان جي ته ماءُ کي باقي رهيل مال جي ٽئين حصي جي طرف رد ڪري سگهندو. ۽ ماءُ جو چوٿون حصو آهي، جيڪڏهن ميت پنهنجي

اولاد يا پنهنجي پٽ جي اولاد يا پوٽي يا پوٽي جي اولاد يا پيءُ، پيءُ مان ٻه ڇڏيا هجن، ته ٽوري اهي سڳا يا نهنجي يا مائيتيلا جيڪڏهن انهن مان ڪوبه نه ڇڏيو هجي ته ماءُ سموري

مال جو ٽيون حصو حاصل ڪندي ۽ جيڪڏهن ميت، مٿس يا زال ۽ ماءُ ۽ ٻه ڇڏيا هجن ته ماءُ کي مٿس يا زال جي حصي ڏيڻ کان پوءِ باقي بچيل مال جو ٽيون حصو ملندو. جڏه

جو چوٿون حصو آهي، ته ٽوري اها ماءُ جي طرف کان هجي يعني ناني يا پيءُ جي طرف کان هجي يعني ٽوري هڪ هجي يا گهڻيون هجن ۽ ويجهي، پري واري لاءِ حاجت ٿي جي تي ۽ ماءُ

هر هڪ جڏه ڪي محبوب ڪري ٿي ۽ جي طرف جون ٽوري ٽوري جي هجي سان محبوب ٿين ٿيون، ان صورت ۾ ڪجهه ملندو. مٿس چوٿون حصو حاصل ڪندو جيڪڏهن

ميت پنهنجي پٽ يا پنهنجي پوٽي، پٽ پوٽي وغيره جي اولاد ڇڏي هجي ۽ جيڪڏهن ان قسم جي اولاد نه ڇڏي هجي ته پوءِ مٿس اڌ حاصل ڪندو. زال ميت جي ۽ ان جي پٽ، پوٽي

وغيره جي اولاد ڏهڻ جي صورت ۾ انون حصو حاصل ڪندي ۽ ڏهڻ جي صورت ۾ چوٿون حصو. عصباءُ: اهي وارث آهن، جن جي لاءِ ڪو حصو مقرر نه آهي. اصحاب الفرائض

گهرواري هڪ هجي يا گهڻيون. هڪ هوندي ٽي اها
اڪيلي چوٿون حصو حاصل ڪندي. گهڻيون هونديون ته سڀ ان چوٿين

حصي ۾ برابر شريڪ ٿينديون. گهرواري هجي يا گهڻيون هجن،
حصو اهوئي رهندو.

۳۷ ته ٽوري گهرواري هڪ هجي يا گهڻيون هجن،
۳۸ چوٿي اهي ماءُ جي رشتي جي ڪري حقدار ٿيا ۽ ماءُ ٽئين حصي

کان وڌيڪ ڌڻي حاصل ڪري ۽ ۽ انهي ڪري انهن ۾ مرد جو حصو وڌيڪ
کان وڌيڪ نه آهي.

۳۹ پنهنجي وارثن کي ٽئين حصي کان وڌيڪ وصيت ڪري يا
ڪنهن وارث جي حق ۾ وصيت ڪري.

مسئلا: فرائض جا وارث گهڻا ٿي آهن. اصحاب الفرائض
هي اهي ماڻهو آهن، جن جي لاءِ حصا مقرر آهن. مثلاً ڌيءُ هڪ

هجي ته اڌ مال جي مالڪ، وڌيڪ هجن ته سڀني جي لاءِ ٻه ٽهائون
پوٽي، پٽ پوٽي ۽ انهن کان هيٺ جي هر پوٽي ميت جي اولاد نه

هئڻ جي حالت ۾ ڌيءُ جي حڪم ۾ آهي، ۽ جيڪڏهن ميت هڪ ڌيءُ
ڇڏي هجي ته اها هن سان گڏ چوٿون حصو حاصل ڪندي، ۽ جيڪڏهن

ميت پٽ ڇڏيو ته ساقط ٿي ويندي ۽ ڪجهه حاصل نه ڪندي ۽
جيڪڏهن ميت ٻه ڌيئرون ڇڏيون ته پوءِ ٻه پوٽي ساقط ٿيندي پر

جيڪڏهن ان سان گڏ يا ان جي هينين درجي ۾ ڪو جوڳو رهندو
ته اهو ان کي عصب بڻائيندو. سڳي پيءُ ميت جي پٽ يا پوٽي نه ڇڏي ٿي

صورت ۾ ڌيئرن جي حڪم ۾ آهي. علائي پيڙيون، جيڪي پيءُ ۾
شريڪ هجن ۽ سندن ماڻهن الڳ الڳ هجن، سي حقيقي پيڙيون

جي نه هجن جي صورت ۾ انهن جي مثل آهن ۽ پنهنجي تسمن جو پيڙيون
يعني علائي ۽ حقيقي ميت جي ڌيءُ يا پوٽي سان گڏ عصب ٿي وڃن

ٿيون ۽ پٽ ۽ پوٽا ۽ ان جي ماتحت جا پوٽا ۽ پيءُ سان گڏ ساقط ۽
امام صاحب وٽ ٽوري سان گڏ به محروم آهن. مائيتيلا پوءِ

پيڙيون، جيڪي فقط ماءُ ۾ شريڪ هجن تن مان هڪ هجي ته
چوٿون حصو ۽ زياده هجن ته ٽيون حصو ۽ ۽ انهن ۾ مرد ۽ عورت

برابر حصو حاصل ڪندا ۽ پٽ ۽ پوٽا ۽ ان کان ماتحت جا پوٽا، ۽
ڌاڏي جي هوندي ساقط ٿي ويندا، ۽ پيءُ چوٿون حصو حاصل ڪندو

جيڪڏهن ميت پٽ يا پوٽي يا ان کان هيٺ جا پوٽا ڇڏيا هجن، ۽

جيڪڏهن ميت ٻه ڌيئرون ڇڏيون ته پوءِ ٻه پوٽي ساقط ٿيندي پر

جيڪڏهن ان سان گڏ يا ان جي هينين درجي ۾ ڪو جوڳو رهندو

ته اهو ان کي عصب بڻائيندو. سڳي پيءُ ميت جي پٽ يا پوٽي نه ڇڏي ٿي

صورت ۾ ڌيئرن جي حڪم ۾ آهي. علائي پيڙيون، جيڪي پيءُ ۾

شريڪ هجن ۽ سندن ماڻهن الڳ الڳ هجن، سي حقيقي پيڙيون

۸۴ ۱۴۰ چو سڀني حدن کان تجاوز ڪرڻ وارو ڪافر آهي. ان ڪري ته
مؤمن ڪيترو ڳڻهه ڳاڙهي، ايمان جي حد کان لنگهندو.

۱۴۱ يعني مسلمانن مٿان.

۱۴۲ اهي بد ڪاري ذڪري سگهن.

۱۴۳ يعني حد مقرر فرمائي يا توبه ۽ نڪاح جي توفيق ڏئي. جيڪي
مفسرهن آيت ۾ الفاحشة (بد ڪاري) مان زنا مراد ورتا، سي
چون ٿا ته بندن جو حڪم حدن نازل ٿيڻ کان اڳ هو. حدن سان گڏ
منسوخ ڪيو وڃي ٿو. (جلالين ۽ احمدين).

۱۴۴ جهڙڪيو. ڌمڪايو، ٻرو چيو، شره ڏياريو ۽ ڪلاهو
(جلالين، مدارڪ ۽ خازن وغيره).

۱۴۵ حسن جو قول آهي ته زنا جي پهريلين سزا ايذاءُ مقرر ڪئي
ويئي، پوءِ حبس (قيء)، پوءِ ڪوڙا هڻڻ يا سنگسار ڪرڻ. ابن بحر
جو قول آهي ته پهرين آيت (وَالَّذِي يَأْتِيَنَّاهُ عَن عَوْرَتِ جَارِيَةٍ
آهي، جيڪي عورتن سان بد ڪاري ڪن ٿيون ۽ ٻي آيت وَالَّذِينَ
چوڪري باري ڪرڻ وارن جي باري ۾ آهي ۽ زاني ۽ مزنيءَ جو حڪم
سورة نوري ۾ بيان فرمايو ويو. ان تقديري هي آيتون غير منسوخ آهن
۽ انهن ۾ امام ابو حنيفه رحمته الله عليه جي لاءِ دليل ظاهر آهي ته ان تي
جو اهو فرمائي ٿو ته چوڪري باري ۾ تعزير آهي، حد ڏيئي.

۱۴۶ ضحاک جو قول آهي ته جيڪا توبه موت کان اڳ ڪئي وڃي اها
قريب آهي.

۱۴۷ ۽ توبه ۾ دير ڪندڙن جا.

۱۴۸ توبه جي قبوليت جو واعدو، جيئن مٿين آيت ۾ ڏنل آهي، سو
اهڙن ماڻهن جي لاءِ آهي، الله مالڪ آهي، جيڪي چاهي سو ڪري،
انهن جي توبه قبول ڪري يا ڪري، بخششي يا عذاب فرمائي سندس
مريض آهي (احمدي).

۱۴۹ هن مان معلوم ٿيو ته موت جي وقت ڪافر جي توبه ۽ ان جو ايمان
مقبول آهي.

۱۵۰ شهنشاهه ٿيڻ جي جاهليت جي زماني ۾ ماڻهو مال وانگر پنهنجي
مائٽن جي گهر وارين جاءِ وارث ٿي ويندا هئا. پوءِ جيڪڏهن مرضي
پوندي هئي ته سواءِ مهر جي انهن کي پنهنجي نڪاح ۾ رکندا هئا. يا
ڪنهن ٻئي سان شادي ڪرائي ڇڏيندا هئا يا مهر وٺي ڇڏيندا

۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۲۶ ۲۲۷ ۲۲۸ ۲۲۹ ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۲ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۳۹ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۵ ۲۴۶ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ ۲۵۱ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۲ ۲۶۳ ۲۶۴ ۲۶۵ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۶۹ ۲۷۰ ۲۷۱ ۲۷۲ ۲۷۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۷۶ ۲۷۷ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۰ ۲۸۱ ۲۸۲ ۲۸۳ ۲۸۴ ۲۸۵ ۲۸۶ ۲۸۷ ۲۸۸ ۲۸۹ ۲۹۰ ۲۹۱ ۲۹۲ ۲۹۳ ۲۹۴ ۲۹۵ ۲۹۶ ۲۹۷ ۲۹۸ ۲۹۹ ۳۰۰ ۳۰۱ ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۰۷ ۳۰۸ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۱ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۱۵ ۳۱۶ ۳۱۷ ۳۱۸ ۳۱۹ ۳۲۰ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۳ ۳۲۴ ۳۲۵ ۳۲۶ ۳۲۷ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۳۰ ۳۳۱ ۳۳۲ ۳۳۳ ۳۳۴ ۳۳۵ ۳۳۶ ۳۳۷ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۴۷ ۳۴۸ ۳۴۹ ۳۵۰ ۳۵۱ ۳۵۲ ۳۵۳ ۳۵۴ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۷ ۳۵۸ ۳۵۹ ۳۶۰ ۳۶۱ ۳۶۲ ۳۶۳ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۶ ۳۶۷ ۳۶۸ ۳۶۹ ۳۷۰ ۳۷۱ ۳۷۲ ۳۷۳ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۶ ۳۷۷ ۳۷۸ ۳۷۹ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۸۲ ۳۸۳ ۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۶ ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۸۹ ۳۹۰ ۳۹۱ ۳۹۲ ۳۹۳ ۳۹۴ ۳۹۵ ۳۹۶ ۳۹۷ ۳۹۸ ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱ ۴۰۲ ۴۰۳ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۰۶ ۴۰۷ ۴۰۸ ۴۰۹ ۴۱۰ ۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۳ ۴۱۴ ۴۱۵ ۴۱۶ ۴۱۷ ۴۱۸ ۴۱۹ ۴۲۰ ۴۲۱ ۴۲۲ ۴۲۳ ۴۲۴ ۴۲۵ ۴۲۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۴۲۹ ۴۳۰ ۴۳۱ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۴ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴ ۴۴۵ ۴۴۶ ۴۴۷ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۰ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳ ۴۵۴ ۴۵۵ ۴۵۶ ۴۵۷ ۴۵۸ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۱ ۴۶۲ ۴۶۳ ۴۶۴ ۴۶۵ ۴۶۶ ۴۶۷ ۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۰ ۴۷۱ ۴۷۲ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۳ ۴۸۴ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰ ۴۹۱ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۶ ۴۹۷ ۴۹۸ ۴۹۹ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۰۲ ۵۰۳ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۰۷ ۵۰۸ ۵۰۹ ۵۱۰ ۵۱۱ ۵۱۲ ۵۱۳ ۵۱۴ ۵۱۵ ۵۱۶ ۵۱۷ ۵۱۸ ۵۱۹ ۵۲۰ ۵۲۱ ۵۲۲ ۵۲۳ ۵۲۴ ۵۲۵ ۵۲۶ ۵۲۷ ۵۲۸ ۵۲۹ ۵۳۰ ۵۳۱ ۵۳۲ ۵۳۳ ۵۳۴ ۵۳۵ ۵۳۶ ۵۳۷ ۵۳۸ ۵۳۹ ۵۴۰ ۵۴۱ ۵۴۲ ۵۴۳ ۵۴۴ ۵۴۵ ۵۴۶ ۵۴۷ ۵۴۸ ۵۴۹ ۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۲ ۵۵۳ ۵۵۴ ۵۵۵ ۵۵۶ ۵۵۷ ۵۵۸ ۵۵۹ ۵۶۰ ۵۶۱ ۵۶۲ ۵۶۳ ۵۶۴ ۵۶۵ ۵۶۶ ۵۶۷ ۵۶۸ ۵۶۹ ۵۷۰ ۵۷۱ ۵۷۲ ۵۷۳ ۵۷۴ ۵۷۵ ۵۷۶ ۵۷۷ ۵۷۸ ۵۷۹ ۵۸۰ ۵۸۱ ۵۸۲ ۵۸۳ ۵۸۴ ۵۸۵ ۵۸۶ ۵۸۷ ۵۸۸ ۵۸۹ ۵۹۰ ۵۹۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۴ ۵۹۵ ۵۹۶ ۵۹۷ ۵۹۸ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۰۱ ۶۰۲ ۶۰۳ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۶ ۶۰۷ ۶۰۸ ۶۰۹ ۶۱۰ ۶۱۱ ۶۱۲ ۶۱۳ ۶۱۴ ۶۱۵ ۶۱۶ ۶۱۷ ۶۱۸ ۶۱۹ ۶۲۰ ۶۲۱ ۶۲۲ ۶۲۳ ۶۲۴ ۶۲۵ ۶۲۶ ۶۲۷ ۶۲۸ ۶۲۹ ۶۳۰ ۶۳۱ ۶۳۲ ۶۳۳ ۶۳۴ ۶۳۵ ۶۳۶ ۶۳۷ ۶۳۸ ۶۳۹ ۶۴۰ ۶۴۱ ۶۴۲ ۶۴۳ ۶۴۴ ۶۴۵ ۶۴۶ ۶۴۷ ۶۴۸ ۶۴۹ ۶۵۰ ۶۵۱ ۶۵۲ ۶۵۳ ۶۵۴ ۶۵۵ ۶۵۶ ۶۵۷ ۶۵۸ ۶۵۹ ۶۶۰ ۶۶۱ ۶۶۲ ۶۶۳ ۶۶۴ ۶۶۵ ۶۶۶ ۶۶۷ ۶۶۸ ۶۶۹ ۶۷۰ ۶۷۱ ۶۷۲ ۶۷۳ ۶۷۴ ۶۷۵ ۶۷۶ ۶۷۷ ۶۷۸ ۶۷۹ ۶۸۰ ۶۸۱ ۶۸۲ ۶۸۳ ۶۸۴ ۶۸۵ ۶۸۶ ۶۸۷ ۶۸۸ ۶۸۹ ۶۹۰ ۶۹۱ ۶۹۲ ۶۹۳ ۶۹۴ ۶۹۵ ۶۹۶ ۶۹۷ ۶۹۸ ۶۹۹ ۷۰۰ ۷۰۱ ۷۰۲ ۷۰۳ ۷۰۴ ۷۰۵ ۷۰۶ ۷۰۷ ۷۰۸ ۷۰۹ ۷۱۰ ۷۱۱ ۷۱۲ ۷۱۳ ۷۱۴ ۷۱۵ ۷۱۶ ۷۱۷ ۷۱۸ ۷۱۹ ۷۲۰ ۷۲۱ ۷۲۲ ۷۲۳ ۷۲۴ ۷۲۵ ۷۲۶ ۷۲۷ ۷۲۸ ۷۲۹ ۷۳۰ ۷۳۱ ۷۳۲ ۷۳۳ ۷۳۴ ۷۳۵ ۷۳۶ ۷۳۷ ۷۳۸ ۷۳۹ ۷۴۰ ۷۴۱ ۷۴۲ ۷۴۳ ۷۴۴ ۷۴۵ ۷۴۶ ۷۴۷ ۷۴۸ ۷۴۹ ۷۵۰ ۷۵۱ ۷۵۲ ۷۵۳ ۷۵۴ ۷۵۵ ۷۵۶ ۷۵۷ ۷۵۸ ۷۵۹ ۷۶۰ ۷۶۱ ۷۶۲ ۷۶۳ ۷۶۴ ۷۶۵ ۷۶۶ ۷۶۷ ۷۶۸ ۷۶۹ ۷۷۰ ۷۷۱ ۷۷۲ ۷۷۳ ۷۷۴ ۷۷۵ ۷۷۶ ۷۷۷ ۷۷۸ ۷۷۹ ۷۸۰ ۷۸۱ ۷۸۲ ۷۸۳ ۷۸۴ ۷۸۵ ۷۸۶ ۷۸۷ ۷۸۸ ۷۸۹ ۷۹۰ ۷۹۱ ۷۹۲ ۷۹۳ ۷۹۴ ۷۹۵ ۷۹۶ ۷۹۷ ۷۹۸ ۷۹۹ ۸۰۰ ۸۰۱ ۸۰۲ ۸۰۳ ۸۰۴ ۸۰۵ ۸۰۶ ۸۰۷ ۸۰۸ ۸۰۹ ۸۱۰ ۸۱۱ ۸۱۲ ۸۱۳ ۸۱۴ ۸۱۵ ۸۱۶ ۸۱۷ ۸۱۸ ۸۱۹ ۸۲۰ ۸۲۱ ۸۲۲ ۸۲۳ ۸۲۴ ۸۲۵ ۸۲۶ ۸۲۷ ۸۲۸ ۸۲۹ ۸۳۰ ۸۳۱ ۸۳۲ ۸۳۳ ۸۳۴ ۸۳۵ ۸۳۶ ۸۳۷ ۸۳۸ ۸۳۹ ۸۴۰ ۸۴۱ ۸۴۲ ۸۴۳ ۸۴۴ ۸۴۵ ۸۴۶ ۸۴۷ ۸۴۸ ۸۴۹ ۸۵۰ ۸۵۱ ۸۵۲ ۸۵۳ ۸۵۴ ۸۵۵ ۸۵۶ ۸۵۷ ۸۵۸ ۸۵۹ ۸۶۰ ۸۶۱ ۸۶۲ ۸۶۳ ۸۶۴ ۸۶۵ ۸۶۶ ۸۶۷ ۸۶۸ ۸۶۹ ۸۷۰ ۸۷۱ ۸۷۲ ۸۷۳ ۸۷۴ ۸۷۵ ۸۷۶ ۸۷۷ ۸۷۸ ۸۷۹ ۸۸۰ ۸۸۱ ۸۸۲ ۸۸۳ ۸۸۴ ۸۸۵ ۸۸۶ ۸۸۷ ۸۸۸ ۸۸۹ ۸۹۰ ۸۹۱ ۸۹۲ ۸۹۳ ۸۹۴ ۸۹۵ ۸۹۶ ۸۹۷ ۸۹۸ ۸۹۹ ۹۰۰ ۹۰۱ ۹۰۲ ۹۰۳ ۹۰۴ ۹۰۵ ۹۰۶ ۹۰۷ ۹۰۸ ۹۰۹ ۹۱۰ ۹۱۱ ۹۱۲ ۹۱۳ ۹۱۴ ۹۱۵ ۹۱۶ ۹۱۷ ۹۱۸ ۹۱۹ ۹۲۰ ۹۲۱ ۹۲۲ ۹۲۳ ۹۲۴ ۹۲۵ ۹۲۶ ۹۲۷ ۹۲۸ ۹۲۹ ۹۳۰ ۹۳۱ ۹۳۲ ۹۳۳ ۹۳۴ ۹۳۵ ۹۳۶ ۹۳۷ ۹۳۸ ۹۳۹ ۹۴۰ ۹۴۱ ۹۴۲ ۹۴۳ ۹۴۴ ۹۴۵ ۹۴۶ ۹۴۷ ۹۴۸ ۹۴۹ ۹۵۰ ۹۵۱ ۹۵۲ ۹۵۳ ۹۵۴ ۹۵۵ ۹۵۶ ۹۵۷ ۹۵۸ ۹۵۹ ۹۶۰ ۹۶۱ ۹۶۲ ۹۶۳ ۹۶۴ ۹۶۵ ۹۶۶ ۹۶۷ ۹۶۸ ۹۶۹ ۹۷۰ ۹۷۱ ۹۷۲ ۹۷۳ ۹۷۴ ۹۷۵ ۹۷۶ ۹۷۷ ۹۷۸ ۹۷۹ ۹۸۰ ۹۸۱ ۹۸۲ ۹۸۳ ۹۸۴ ۹۸۵ ۹۸۶ ۹۸۷ ۹۸۸ ۹۸۹ ۹۹۰ ۹۹۱ ۹۹۲ ۹۹۳ ۹۹۴ ۹۹۵ ۹۹۶ ۹۹۷ ۹۹۸ ۹۹۹ ۱۰۰۰ ۱۰۰۱ ۱۰۰۲ ۱۰۰۳ ۱۰۰۴ ۱۰۰۵ ۱۰۰۶ ۱۰۰۷ ۱۰۰۸ ۱۰۰۹ ۱۰۱۰ ۱۰۱۱ ۱۰۱۲ ۱۰۱۳ ۱۰۱۴ ۱۰۱۵ ۱۰۱۶ ۱۰۱۷ ۱۰۱۸ ۱۰۱۹ ۱۰۲۰ ۱۰۲۱ ۱۰۲۲ ۱۰۲۳ ۱۰۲۴ ۱۰۲۵ ۱۰۲۶ ۱۰۲۷ ۱۰۲۸ ۱۰۲۹ ۱۰۳۰ ۱۰۳۱ ۱۰۳۲ ۱۰۳۳ ۱۰۳۴ ۱۰۳۵ ۱۰۳۶ ۱۰۳۷ ۱۰۳۸ ۱۰۳۹ ۱۰۴۰ ۱۰۴۱ ۱۰۴۲ ۱۰۴۳ ۱۰۴۴ ۱۰۴۵ ۱۰۴۶ ۱۰۴۷ ۱۰۴۸ ۱۰۴۹ ۱۰۵۰ ۱۰۵۱ ۱۰۵۲ ۱۰۵۳ ۱۰۵۴ ۱۰۵۵ ۱۰۵۶ ۱۰۵۷ ۱۰۵۸ ۱۰۵۹ ۱۰۶۰ ۱۰۶۱ ۱۰۶۲ ۱۰۶۳ ۱۰۶۴ ۱۰۶۵ ۱۰۶۶ ۱۰۶۷ ۱۰۶۸ ۱۰۶۹ ۱۰۷۰ ۱۰۷۱ ۱۰۷۲ ۱۰۷۳ ۱۰۷۴ ۱۰۷۵ ۱۰۷۶ ۱۰۷۷ ۱۰۷۸ ۱۰۷۹ ۱۰۸۰ ۱۰۸۱ ۱۰۸۲ ۱۰۸۳ ۱۰۸۴ ۱۰۸۵ ۱۰۸۶ ۱۰۸۷ ۱۰۸۸ ۱۰۸۹ ۱۰۹۰ ۱۰۹۱ ۱۰۹۲ ۱۰۹۳ ۱۰۹۴ ۱۰۹۵ ۱۰۹۶ ۱۰۹۷ ۱۰۹۸ ۱۰۹۹ ۱۱۰۰ ۱۱۰۱ ۱۱۰۲ ۱۱۰۳ ۱۱۰۴ ۱۱۰۵ ۱۱۰۶ ۱۱۰۷ ۱۱۰۸ ۱۱۰۹ ۱۱۱۰ ۱۱۱۱ ۱۱۱۲ ۱۱۱۳ ۱۱۱۴ ۱۱۱۵ ۱۱۱۶ ۱۱۱۷ ۱۱۱۸ ۱۱۱۹ ۱۱۲۰ ۱۱۲۱ ۱۱۲۲ ۱۱۲۳ ۱۱۲۴ ۱۱۲۵ ۱۱۲۶ ۱۱۲۷ ۱۱۲۸ ۱۱۲۹ ۱۱۳۰ ۱۱۳۱ ۱۱۳۲ ۱۱۳۳ ۱۱۳۴ ۱۱۳۵ ۱۱۳۶ ۱۱۳۷ ۱۱۳۸ ۱۱۳۹ ۱۱۴۰ ۱۱۴۱ ۱۱۴۲ ۱۱۴۳ ۱۱۴۴ ۱۱۴۵ ۱۱۴۶ ۱۱۴۷ ۱۱۴۸ ۱۱۴۹ ۱۱۵۰ ۱۱۵۱ ۱۱۵۲ ۱۱۵۳ ۱۱۵۴ ۱۱۵۵ ۱۱۵۶ ۱۱۵۷ ۱۱۵۸ ۱۱۵۹ ۱۱۶۰ ۱۱۶۱ ۱۱۶۲ ۱۱۶۳ ۱۱۶۴ ۱۱۶۵ ۱۱۶۶ ۱۱۶۷ ۱۱۶۸ ۱۱۶۹ ۱۱۷۰ ۱۱۷۱ ۱۱۷۲ ۱۱۷۳ ۱۱۷۴ ۱۱۷۵ ۱۱۷۶ ۱۱۷۷ ۱۱۷۸ ۱۱۷۹ ۱۱۸۰ ۱۱۸۱ ۱۱۸۲ ۱۱۸۳ ۱۱۸۴ ۱۱۸۵ ۱۱۸۶ ۱۱۸۷ ۱۱۸۸ ۱۱۸۹ ۱۱۹۰ ۱۱۹۱ ۱۱۹۲ ۱۱۹۳ ۱۱۹۴ ۱۱۹۵ ۱۱۹۶ ۱۱۹۷ ۱۱۹۸ ۱۱۹۹ ۱۲۰۰ ۱۲۰۱ ۱۲۰۲ ۱۲۰۳ ۱۲۰۴ ۱۲۰۵ ۱۲۰۶ ۱۲۰۷ ۱۲۰۸ ۱۲۰۹ ۱۲۱۰ ۱۲۱۱ ۱۲۱۲ ۱۲۱۳ ۱۲۱۴ ۱۲۱۵ ۱۲۱۶ ۱۲۱۷ ۱۲۱۸ ۱۲۱۹ ۱۲۲۰ ۱۲۲۱ ۱۲۲۲ ۱۲۲۳ ۱۲۲۴ ۱۲۲۵ ۱۲۲۶ ۱۲۲۷ ۱۲۲۸ ۱۲۲۹ ۱۲۳۰ ۱۲۳۱ ۱۲۳۲ ۱۲۳۳ ۱۲۳۴ ۱۲۳۵ ۱۲۳۶ ۱۲۳۷ ۱۲۳۸ ۱۲۳۹ ۱۲۴۰ ۱۲۴۱ ۱۲۴۲ ۱۲۴۳ ۱۲۴۴ ۱۲۴۵ ۱۲۴۶ ۱۲۴۷ ۱۲۴۸ ۱۲۴۹ ۱۲۵۰ ۱۲۵۱ ۱۲۵۲ ۱۲۵۳ ۱۲۵۴ ۱۲۵۵ ۱۲۵۶ ۱۲۵۷ ۱۲۵۸ ۱۲۵۹ ۱۲۶۰ ۱۲۶۱ ۱۲۶۲ ۱۲۶۳ ۱۲۶۴ ۱۲۶۵ ۱۲۶۶ ۱۲۶۷ ۱۲۶۸ ۱۲۶۹ ۱۲۷۰ ۱۲۷۱ ۱۲۷۲ ۱۲۷۳ ۱۲۷۴ ۱۲۷۵ ۱۲۷۶ ۱۲۷۷ ۱۲۷۸ ۱۲۷۹ ۱۲۸۰ ۱۲۸۱ ۱۲۸۲ ۱۲۸۳ ۱۲۸۴ ۱۲۸۵ ۱۲۸۶ ۱۲۸۷ ۱۲۸۸ ۱۲۸۹ ۱۲۹۰ ۱۲۹۱ ۱۲۹۲ ۱۲۹۳ ۱۲۹۴ ۱۲۹۵ ۱۲۹۶ ۱۲۹۷ ۱۲۹۸ ۱۲۹۹ ۱۳۰۰ ۱۳۰۱ ۱۳۰۲ ۱۳۰۳ ۱۳۰۴ ۱۳۰۵ ۱۳۰۶ ۱۳۰۷ ۱۳۰۸ ۱۳۰۹ ۱۳۱۰ ۱۳۱۱ ۱۳۱۲ ۱۳۱۳ ۱۳۱۴ ۱۳۱۵ ۱۳۱۶ ۱۳۱۷ ۱۳۱۸ ۱۳۱۹ ۱۳۲۰ ۱۳۲۱ ۱۳۲۲ ۱۳۲۳ ۱۳۲۴ ۱۳۲۵ ۱۳۲۶ ۱۳۲۷ ۱۳۲۸ ۱۳۲۹ ۱۳۳۰ ۱۳۳۱ ۱۳۳۲ ۱۳۳۳ ۱۳۳۴ ۱۳۳۵ ۱۳۳۶ ۱۳۳۷ ۱۳۳۸ ۱۳۳۹ ۱۳۴۰ ۱۳۴۱ ۱۳۴۲ ۱۳۴۳ ۱۳۴۴ ۱۳۴۵ ۱۳۴۶ ۱۳۴۷ ۱۳۴۸ ۱۳۴۹ ۱۳۵۰ ۱۳۵۱ ۱۳۵۲ ۱۳۵۳ ۱۳۵۴ ۱۳۵۵ ۱۳۵۶ ۱۳۵۷ ۱۳۵۸ ۱۳۵۹ ۱۳۶۰ ۱۳۶۱ ۱۳۶۲ ۱۳۶۳ ۱۳۶۴ ۱۳۶۵ ۱۳۶۶ ۱۳۶۷ ۱۳۶۸ ۱۳۶۹ ۱۳۷۰ ۱۳۷۱ ۱۳۷۲ ۱۳۷۳ ۱۳۷۴ ۱۳۷۵ ۱۳۷۶ ۱۳۷۷ ۱۳۷۸ ۱۳۷۹ ۱۳۸۰ ۱۳۸۱ ۱۳۸۲ ۱۳۸۳ ۱۳۸۴ ۱۳۸۵ ۱۳۸۶ ۱۳۸۷ ۱۳۸۸ ۱۳۸۹ ۱۳۹۰ ۱۳۹۱ ۱۳۹۲ ۱۳۹۳ ۱۳۹۴ ۱۳۹۵ ۱۳۹۶ ۱۳۹۷ ۱۳۹۸ ۱۳۹۹ ۱۴۰۰ ۱۴۰۱ ۱۴۰۲ ۱۴۰۳ ۱۴۰۴ ۱۴۰۵ ۱۴۰۶ ۱۴۰۷ ۱۴۰۸ ۱۴۰۹ ۱۴۱۰ ۱۴۱۱ ۱۴۱۲ ۱۴۱۳ ۱۴۱۴ ۱۴۱۵ ۱۴۱۶ ۱۴۱۷ ۱۴۱۸ ۱۴۱۹ ۱۴۲۰ ۱۴۲۱ ۱۴۲۲ ۱۴۲۳ ۱۴۲۴ ۱۴۲۵ ۱۴۲۶ ۱۴۲۷ ۱۴۲۸ ۱۴۲۹ ۱۴۳۰ ۱۴۳۱ ۱۴۳۲ ۱۴۳۳ ۱۴۳۴ ۱۴۳۵ ۱۴۳۶ ۱۴۳۷ ۱۴۳۸ ۱۴۳۹ ۱۴۴۰ ۱۴۴۱ ۱۴۴۲ ۱۴۴۳ ۱۴۴۴ ۱۴۴۵ ۱۴۴۶ ۱۴۴۷ ۱۴۴۸ ۱۴۴۹ ۱۴۵۰ ۱۴۵۱ ۱۴۵۲ ۱۴۵۳ ۱۴۵۴ ۱۴۵۵ ۱۴۵۶ ۱۴۵۷ ۱۴۵۸ ۱۴۵۹ ۱۴۶۰ ۱۴۶۱ ۱۴۶۲ ۱۴۶۳ ۱۴۶۴ ۱۴۶۵ ۱۴۶۶ ۱۴۶۷ ۱۴۶۸ ۱۴۶۹ ۱۴۷۰ ۱۴۷۱ ۱۴۷۲ ۱۴۷۳ ۱۴۷۴ ۱۴۷۵ ۱۴۷۶ ۱۴۷۷ ۱۴۷۸ ۱۴۷۹ ۱۴۸۰ ۱۴۸۱ ۱۴۸۲ ۱۴۸۳ ۱۴۸۴ ۱۴۸۵ ۱۴۸۶ ۱۴۸۷ ۱۴۸۸ ۱۴۸۹ ۱۴۹۰ ۱۴۹۱ ۱۴۹۲ ۱۴۹۳ ۱۴۹۴ ۱۴۹۵ ۱۴۹۶ ۱۴۹۷ ۱۴۹۸ ۱۴۹۹ ۱۵۰۰ ۱۵۰۱ ۱۵۰۲ ۱۵۰۳ ۱۵۰۴ ۱۵۰۵ ۱۵۰۶ ۱۵۰۷ ۱۵۰۸ ۱۵۰۹ ۱۵۱۰ ۱۵۱۱ ۱۵۱۲ ۱۵۱۳ ۱۵۱۴ ۱۵۱۵ ۱۵۱۶ ۱۵۱۷ ۱۵۱۸ ۱۵۱۹ ۱۵۲۰ ۱۵۲۱ ۱۵۲۲ ۱۵۲۳ ۱۵۲۴ ۱۵۲۵ ۱۵۲۶ ۱۵۲۷ ۱۵۲۸ ۱۵۲۹ ۱۵۳۰ ۱۵۳۱ ۱۵۳۲ ۱۵۳۳ ۱۵۳۴ ۱۵۳۵ ۱۵۳۶ ۱۵۳۷ ۱۵۳۸ ۱۵۳۹ ۱۵۴۰ ۱۵۴۱ ۱۵۴۲ ۱۵۴۳ ۱۵۴۴ ۱۵۴۵ ۱۵۴۶ ۱۵۴۷ ۱۵۴۸ ۱۵۴۹ ۱۵۵۰ ۱۵۵۱ ۱۵۵۲ ۱۵۵۳ ۱۵۵۴ ۱۵۵۵ ۱۵۵۶ ۱۵۵۷

